

Socialstyrelsen

Kommunale beredskaber til forebyggelse, opsporing og håndtering af overgreb mod børn og unge

En guide til kommuner

Viden til gavn

Kolofon

Udgivelse: Socialstyrelsen
Udgivelsesår: 2020
Materialet er samlet og redigeret
af Socialstyrelsen.
Layout/design: mouret.dk

Download eller se sti til publikationen
på socialstyrelsen.dk/born/overgreb
Der kan frit citeres fra publikationen
med angivelse af kilde.
Tryk ISBN: 978-87-93944-77-0
Digital ISBN: 978-87-93944-76-3

Forord

Overgreb kan have store konsekvenser for børns trivsel og deres fysiske, psykiske og sociale udvikling. Voksne har ansvar for at beskytte børn og, så tidligt som muligt, opdage og reagere, hvis de udsættes for vold eller seksuelle overgreb.

Kommunen skal have udarbejdet et kommunalt beredskab, hvor det fremgår, hvordan der arbejdes med forebyggelse og opsporing, samt hvilke handleveje medarbejdere og ledere skal følge ved mistanke eller viden om overgreb mod børn. Det kommunale beredskab er lovpligtigt.

Det kommunale beredskab skal medvirke til:

- ▶ At fagpersoner har systematisk fokus på at forebygge, at overgreb finder sted
- ▶ At fagpersoner har tilstrækkelige kompetencer og viden til at opspore børn, der er udsat for overgreb
- ▶ At fagpersoner kan håndtere sager, hvor børn udsættes for vold og seksuelle overgreb
- ▶ At fagpersoner arbejder tværfagligt og tværsektorielt i håndteringen af sagerne.

Hvis det kommunale beredskab skal virke i praksis, skal det være mere end et skriftligt produkt. Det skal være kendt, accepteret og anvendt af alle kommunens afdelinger, faggrupper, medarbejdere og ledere. Det stiller store krav til kommunens løbende arbejde med beredskabet, f.eks. at:

- ▶ Formulere beredskabet, så det afspejler kommunens virkelighed og vækker genklang hos medarbejdere og ledere
- ▶ Organisere arbejdet på en hensigtsmæssig måde, der understøtter de handleveje og procedurer, kommunen har besluttet
- ▶ Skabe ejerskab hos alle afdelinger og faggrupper
- ▶ Sikre vedvarende ledelsesmæssig fokus og opbakning
- ▶ Vedligeholde opmærksomhed, viden og kompetencer hos medarbejderne
- ▶ Revidere beredskabet løbende, minimum hvert 4. år, så det hele tiden afspejler gældende lovgivning, nyeste viden og kommunens virkelighed.

Det kommunale beredskab er også en mulighed for at invitere kommunens foreninger, borgere og andre aktører til fælles fodslag i forhold til forebyggelse og tidlig opsporing af overgreb mod børn.

Indholdsfortegnelse

Forord	3
Introduktion til guiden	6
Ord og begreber i guiden	8
Det kommunale beredskab	9
Tema 1:	
Formelle krav til beredskabet	11
Lovgivning og vejledning	12
Inspiration – det skriftlige beredskab	13
Tema 2:	
Målgruppe og definitioner	15
Lovgivning og vejledning	16
Inspiration – målgrupper	17
Inspiration – definitioner	17
Tema 3:	
Forebyggelse af vold og seksuelle overgreb	21
Lovgivning og vejledning	22
Forebyggelse – den organisatoriske og ledelsesmæssige opgave	22
Forebyggelse – faglig introduktion til temaet	24
Ydre forebyggelse	24
Indre forebyggelse	24
Sammenhængen mellem ydre og indre forebyggelse	24
Børns seksualitet og seksuelle udvikling	24

Tema 4:	
Tidlig opsporing af vold og seksuelle overgreb	27
Lovgivning og vejledning	28
Tidlig opsporing – den organisatoriske og ledelsesmæssige opgave	28
Tidlig opsporing – faglig introduktion til temaet	30
Den professionelle tvivl	30
Børns tegn og reaktioner	30
Børn, seksualitet, fantasi og realitet	34
Børn med bekymrende eller grænseoverskridende seksuel adfærd	34
Grooming	35
Grooming på de sociale medier	35
Særligt udsatte børn	35
Tema 5:	
Håndtering og handleveje ved vold og seksuelle overgreb	39
Lovgivning og vejledning	40
Håndtering – den organisatoriske og ledelsesmæssige opgave	41
Håndtering – faglig introduktion til temaet	42
Underretningspligt	42
Handleveje i forhold til grad af bekymring	42
Generelle opmærksomhedspunkter	43
Handleveje i forhold til hvem mistanken retter sig mod	44
Når myndighedsafdelingen modtager en underretning	47
Tema 6:	
Det tværfaglige og tværsektorielle samarbejde i sager om overgreb	51
Lovgivning og vejledning	52
Samarbejde – den organisatoriske og ledelsesmæssige opgave	53
Samarbejde – faglig introduktion til temaet	54
Børnehusets rolle	54
Politiets rolle	55
Sygehus- og sundhedsvæsenets rolle	55
Familieterhusets rolle	56
Krisecentrets rolle	56
Afslutning	57
Litteratur og andre kilder	58

Introduktion til guiden

Denne guide er skrevet til jer, der varetager opgaver i forhold til det kommunale beredskab til forebyggelse, opsporing og behandling af sager om overgreb mod børn. Det kan være konkrete opgaver i forhold til udarbejdelse og revidering af det skriftlige beredskab. Det kan også være opgaver i forhold til at implementere det kommunale beredskab i praksis. I kan vælge at arbejde med hele guiden eller udvalgte dele af den.

Guiden er opdelt i seks hovedtemaer:

- ▶ Formelle krav til beredskabet
- ▶ Målgruppe og definitioner
- ▶ Forebyggelse af vold og seksuelle overgreb
- ▶ Tidlig opsporing af vold og seksuelle overgreb
- ▶ Håndtering og handleveje ved vold og seksuelle overgreb
- ▶ Tværfagligt og tværsektorielt samarbejde i sager om overgreb.

Guiden indeholder for hvert tema en gengivelse af, hvad lovgivning siger om indholdet i det skriftlige beredskab i forhold til det aktuelle tema.

Derudover er der for de sidste fire temaer beskrevet organisatoriske og ledelsesmæssige opmærksomhedspunkter, som kan anvendes i det løbende arbejde med udvikling og kvalificering af kommunens opgaveløsning i forhold til sager om overgreb mod børn og unge.

Endelig indeholder guiden overordnede præsentationer af det faglige indhold i temaerne forebyggelse, opsporing og håndtering samt tværfagligt og tværsektorielt samarbejde. I kan som kommune vælge at bruge teksterne i de faglige præsentationer mere eller mindre direkte i jeres kommunale beredskab. I kan også vælge at bruge dem som inspiration til, hvad I bør have fokus på i en systematisk kompetenceudvikling og/eller i den løbende faglige opgaveløsning.

På modsatte side er en grafisk oversigt over materialets indhold:

TEMA 1: Formelle krav til beredskabet	11
--	----

TEMA 2: Målgruppe og definitioner	15
--------------------------------------	----

TEMA 3: Forebyggelse af vold og seksuelle overgreb	21
---	----

TEMA 4: Tidlig opsporing af vold og seksuelle overgreb	27
---	----

TEMA 5: Håndtering og handleveje ved vold og seksuelle overgreb	39
--	----

TEMA 6: Det tværfaglige og tværsektorielle samarbejde i sager om overgreb	51
--	----

Ord og begreber i guiden

Materialet handler om børn og unge i alderen 0 – 17 år. De omtales som 'børn', medmindre der specifikt er tale om unge.

Den kommunale medarbejder, der har ansvaret for sagsbehandling, benævnes som 'myndighedsrådgiver', og den kommunale afdeling, som myndighedsrådgiveren arbejder i, benævnes 'myndighedsafdelingen'.

Guiden handler både om fysiske og psykiske overgreb (vold) samt seksuelle overgreb mod børn og unge. 'Overgreb' bruges som overordnet betegnelse, medmindre et afsnit udelukkende handler om enten vold eller seksuelle overgreb.

Begrebet 'tværfagligt samarbejde' bruges, når der er tale om samarbejde indenfor det kommunale børne- og

ungeområde, mens begrebet 'tværsektorielt samarbejde' bruges om det samarbejde, som myndighedsrådgiveren har med andre instanser udenfor kommunens børne- og ungeområde.

Der skelnes i materialet mellem tre hovedgrupper af fagpersoner indenfor kommunens børne- og ungeområde, selvom der for nogle faggruppers vedkommende kan være overlap:

- ▶ Dem, der har daglig kontakt med børnene, f.eks. pædagoger og lærere
- ▶ Dem, der har konsultative opgaver i forhold til skoler og dagtilbud på almenområdet, f.eks. PPR og sundhedsplejen
- ▶ Dem, der har myndighedsansvaret i børnesagerne, det vil sige myndighedsrådgivere.

Guiden handler både om fysisk og psykisk vold og om seksuelle overgreb mod børn og unge.

Det kommunale beredskab

Et kommunalt beredskab er et skriftligt dokument, der skal vedtages af kommunalbestyrelsen og offentliggøres.

Beredskabet skal indeholde kommunens initiativer i forhold til forebyggelse og tidlig opsporing af overgreb mod børn og unge. Det skal også indeholde handleveje for medarbejdere og ledere, når der opstår mistanke eller viden om overgreb. Endelig skal det beskrive, hvordan det tværfaglige samarbejde i kommunen fungerer, samt hvordan kommunens myndighedsafdeling samarbejder med f.eks. børnehus, politi, sundhedsvæsen, familieretshus, krisecentre m.m. Kravet om udarbejdelse af et kommunalt beredskab fremgår af servicelovens § 19, stk. 4.

Intentionen med en lovgivningsmæssig forpligtelse til at udarbejde et skriftligt kommunalt beredskab er beskrevet, da lovforslag til ændring af serviceloven – beskyttelse af børn og unge mod overgreb m.v. (Overgrebspakken) blev fremsat i marts 2013.

Intentionen er at medvirke til, at der reageres hurtigt og kvalificeret ved mistanke eller viden om overgreb mod et barn. Det sikres ved, at fagpersoner er opmærksomme på børn og unge, der udviser tegn og reaktioner på overgreb og ved, at disse fagpersoner kender kommunens procedurer i overgrebssager og deres egen og andre faggruppers roller og ansvar i sagen².

SERVICELOVEN

§ 19. Stk. 4:

Kommunalbestyrelsen skal udarbejde et beredskab til forebyggelse, tidlig opsporing og behandling af sager om overgreb mod børn. Beredskabet skal udformes skriftligt, vedtages af kommunalbestyrelsen og offentliggøres. Kommunalbestyrelsen skal revidere beredskabet løbende efter behov dog med maksimalt fire års intervaller¹.

1 'Lov om social service' – LBK nr. 798 af 07/08/2019.

2 https://www.ft.dk/ripdf/samling/20121/lovforslag/l181/20121_l181_som_fremsat.pdf.

TEMA 1

Formelle krav til beredskabet

Formelle krav til beredskabet

Lovgivning og vejledning

Det kommunale beredskab skal formuleres på skrift, det skal være politisk vedtaget, og det skal offentliggøres. Beredskabet skal desuden revideres minimum hvert fjerde år, jf. servicelovens § 19, stk. 4.

Vejledningen til Serviceloven uddyber de formelle krav til det kommunale beredskab på følgende måde:

VEJLEDNING OM SÆRLIG STØTTE TIL BØRN, UNGE OG DERES FAMILIER, PUNKT 34:

Beredskabet skal udformes skriftligt og vedtages af kommunalbestyrelsen. Der gælder således et delegationsforbud til forvaltningen. Dette er ikke til hinder for, at kommunalbestyrelsen kan beslutte, at behandlingen af beredskabet foretages af et eller flere fagudvalg.

Beredskabet skal endvidere offentliggøres, således at fagpersoner i kommunen løbende har mulighed for at rekvirere beredskabet, ligesom eksterne parter kan gøres bekendt med beredskabets indhold.

Kommunalbestyrelsen skal revidere beredskabet løbende efter behov dog med maksimalt fire års intervaller. Formålet hermed er at sikre, at beredskabet løbende holdes implementeret og opdateret i forhold til udviklingen og behovene i den enkelte kommune.

Et behov for revidering af beredskabet kan eksempelvis opstå, hvis der sker ændringer i kommunens tilbudsvifte, hvis kommunalbestyrelsen bliver bekendt med uhensigtsmæssigheder i det aktuelle beredskab eller lignende. I forbindelse med revideringen af beredskabet bør kommunalbestyrelsen forholde sig til den udvikling, der i kommunen er på området. Kommunalbestyrelsen bør eksempelvis vurdere, om der bør iværksættes yderligere tiltag med henblik på at yde børn og unge i kommunen den bedst mulige beskyttelse mod overgreb samt sikre en kvalificeret behandling af sager om viden eller mistanke om overgreb mod børn og unge. Kommunalbestyrelsen bør ligeledes forholde sig til, om kommunen har tilstrækkelige tilbud til at sikre, at børn og unge, der har været udsat for overgreb, kan få en indsats, der imødekommer barnets eller den unges behov³.

Det kommunale beredskab skal vedtages politisk. Hensigten med denne bestemmelse er at sikre politisk opmærksomhed på, om kommunen lever op til sine forpligtelser i indsatsen mod overgreb mod børn, f.eks. om der er behov for at iværksætte yderligere tiltag, og om der er tilstrækkelige tilbud til at imødekomme behovet, hvis et barn har været udsat for overgreb.

Det kommunale beredskab skal være tilgængeligt for både interne og eksterne fagpersoner, der arbejder med kommunens børn og unge. Den mest enkle løsning i forhold til dette krav er, at beredskabet kan findes på kommunens hjemmeside. Det vil ikke i sig selv opfylde kravet at lægge beredskabet ud på kommunens intranet.

Beredskabet skal revideres løbende og minimum hvert fjerde år for at sikre, at indholdet i beredskabet fortsat afspejler kommunens sagsgange, organisering m.m. i forhold til overgreb. Der er ikke formelle krav til, hvordan beredskabet skal revideres, og der er heller ikke krav om, at en revideret udgave skal godkendes politisk. Det anbefales dog at større indholdsmæssige ændringer i beredskabet godkendes politisk med henblik på at sikre politisk kendskab, opbakning og ejerskab til beredskabet.

Inspiration – det skriftlige beredskab

Det kan være en god idé at gøre det tydeligt i det skriftlige dokument, hvordan I har overholdt de formelle krav til beredskabet. Det kan I gøre i et særskilt afsnit, hvor I redegør for,

hvornår beredskabet er udarbejdet, hvornår det er politisk godkendt, og hvornår det senest er revideret, og hvornår det skal revideres igen.

I kan med fordel supplere med oplysninger om, hvordan I har arbejdet med beredskabet, hvem der har været involveret, hvilke initiativer og tiltag I har taget undervejs/ påtænker at sætte i gang fremadrettet m.m. Det er alt sammen oplysninger, som kan bidrage til at skabe gennemsigthed og styrke ejerskabet.

Det er hensigtsmæssigt at give dokumentet en titel, der indeholder ordene 'beredskab' og 'overgreb mod børn og unge'. Det gør det lettere for medarbejdere og ledere, tværsektorielle samarbejdspartnere og andre interesserede at finde dokumentet på hjemmesiden.

Det kan være en god idé at samle hele beredskabet i ét dokument. Det stiller store krav til jeres formidling og læserens overblik, hvis teksten til beredskabet er spredt over flere dokumenter.

I kan vælge at supplere det samlede beredskab med en PIXI-udgave, der beskriver håndtering i en akut situation.

Når det skriftlige beredskab er godkendt og offentliggjort, kan det være en idé at iværksætte relevante implementeringsaktiviteter, f.eks. at præsentere det mundtligt for ledere og evt. medarbejdere, i en sammenhæng, hvor der er mulighed for at drøfte det og stille spørgsmål.

TEMA 2

Målgruppe og definitioner

Målgruppe og definitioner

Lovgivning og vejledning

I selve lovgivningen er der ikke formuleret formelle krav til beskrivelse af målgruppe for beredskabet eller beskrivelse af definitioner på overgreb, men i vejledningen beskrives, hvilken målgruppe beredskabet bør omfatte.

Det vil som udgangspunkt være en god idé, at beredskabet indledes med et afsnit om målgruppe og definitioner.

Beskrivelsen af de målgrupper, som beredskabet henvender sig til, kan bidrage til, at de enkelte faggrupper ved, at de er omfattet af beredskabet.

Jeres kommunes overordnede definitioner af overgreb kan bidrage til, at det ikke udelukkende er overladt til den enkelte fagperson at afgøre, hvornår der er tale om overgreb.

VEJLEDNING OM SÆRLIG STØTTE TIL BØRN, UNGE OG DERES FAMILIER, PUNKT 31:

Beredskabet bør omfatte hele kommunens børn- og ungeområde samt eksterne samarbejdspartnere, herunder eksempelvis politi, sundhedsvæsen, statsforvaltning samt det børnehus, som kommunen er tilknyttet. Se kapitel 9 for yderligere om børnehuse. Kommunens fagpersoner, herunder frontpersonale som sundhedsplejersker, pædagoger, dagplejere, skolelærere, ansatte i den kommunale tandpleje m.v. samt ansatte i den kommunale forvaltning på børn og ungeområdet, bør have kendskab til beredskabet og de procedurer, der beskrives i beredskabet samt være i stand til at efterleve procedurerne i praksis⁴.

Inspiration – målgrupper

Det kommunale beredskab henvender sig først og fremmest til alle, der arbejder med børn og unge under 18 år. Det vil typisk være ledere og medarbejdere i dagpleje, dagtilbud, skoler, skolefritidsordninger, klubber, sundhedsplejen, tandplejen, pædagogisk psykologisk rådgivning, myndighedsafdelingen, behandlingstilbud til børn og deres familier, døgninstitutioner, socialpædagogiske opholdssteder, plejefamilier og andre, der er i direkte kontakt med børn under 18 år. Herudover kan der være andre medarbejdere, der har kontakt med børn i deres arbejde, f.eks. på biblioteker, i svømmehaller og sportshaller, som med fordel kan tænkes ind i arbejdet med beredskabet.

Beredskabet bør desuden indeholde oplysninger om, hvordan kommunen samarbejder med eksterne samarbejdspartnere såsom politi, børnehus, sundhedsvæsen, krisecentre, familieretshus m.m. I kan også beskrive, hvilke forventninger I som kommune har til de eksterne samarbejdspartnere, og hvilke forventninger de kan have til jer.

Beredskabet kan også være en mulighed for at invitere kommunens borgere, frivillige organisationer og andre aktører ind i et forpligtende fællesskab, hvor det præciseres, at alle har et ansvar for og en interesse i at forebygge og bekæmpe overgreb mod børn og unge. Det kan I gøre ved at beskrive, hvilke forventninger der er til disse aktører, og hvad de kan forvente af kommunens medarbejdere, herunder hvordan de kan komme i kontakt med relevante fagpersoner, hvis de har brug for det.

Inspiration – definitioner

I jeres arbejde med definitioner kan det være hjælpsomt at understrege, at definitioner aldrig kan være fyldestgørende. De kan ikke afgrænse fuldstændigt, hvorvidt der er tale om et voldeligt eller seksuelt overgreb. Der skal altid handles ved bekymring, mistanke eller viden om overgreb, men der vil ofte være behov for at foretage faglige vurderinger, i forhold til hvordan der skal handles.

Fold temaet overgreb ud

Det er en fordel at understrege, at ordet overgreb både dækker over seksuelle overgreb og voldelige overgreb, og at voldelige overgreb både kan være fysisk og psykisk vold samt vold i familien/børn, der er vidne til vold.

I kan også beskrive, hvem der begår de overgreb, beredskabet omhandler. Det vil sige beredskabet behandler overgreb begået af nære omsorgspersoner, overgreb begået af børn og unge, overgreb begået af ansatte eller ukendte.

Derudover kan I beskrive, at overgreb kan foregå i mange arenaer, f.eks. i de fysiske omgivelser børn færdes i og via sociale medier.

På den måde får I foldet temaet overgreb ud, så de enkelte fagpersoner og arbejdspladser bliver opmærksomme på, hvad de skal forholde sig til.

Overordnede begrebsdefinitioner

Socialstyrelsen har formuleret definitioner på fysisk og psykisk vold samt seksuelle overgreb mod børn og unge. Disse definitioner beskriver overordnet begreberne, og de indeholder en psykologisk forståelse af, hvad det gør ved et barn at blive udsat for et overgreb.

DEFINITION PÅ FYSISK VOLD

Fysisk vold i nære relationer er en handling eller hændelse, hvor forælderen, den primære omsorgsgiver eller den fagperson eller frivillige, i hvis varetægt barnet er overladt, smerter eller skader barnet, og krænker dets integritet fysisk og psykisk. Volden kan komme til udtryk ved handlinger som fx at slå, sparke, ruske, bide, kvæle, skolde, brænde eller forgifte barnet. Volden kan være en intenderet handling eller ske i affekt. Der kan være tale om en enkeltstående handling eller gentagne episoder. Fysisk vold er ødelæggende for eller forhindrer udviklingen af et positivt selvbillede hos barnet, og bringer dets udvikling og sundhed i fare.⁵

DEFINITION PÅ PSYKISK VOLD

Psykisk vold i nære relationer er et gentaget mønster af handlinger eller hændelser, hvori forælderen eller den primære omsorgsgiver formidler til barnet, at det fx er værdiløst, mislykket, utilstrækkeligt, uelsket, eller uønsket. Psykisk vold kan komme til udtryk gennem verbale og ikke verbale handlinger, der afviser og nedgør barnet; der udnytter og opfordrer til asocial adfærd; der truer og skræmmer det; eller ved at isolere barnet, så det frarøves muligheden for at få sit behov for samspil med andre opfyldt. Den psykiske vold kan være begået af personer i barnets hjem eller af fagpersoner eller frivillige, i hvis varetægt barnet befinder sig. Psykisk vold er ødelæggende for, eller forhindrer udviklingen af et positivt selvbillede hos barnet, og bringer dets udvikling og sundhed i fare.⁶

DEFINITION AF SEKSUELLE OVERGREB

Et seksuelt overgreb er en handling rettet mod et barn, hvor en voksen, et andet barn eller en ung i kraft af magt, ansvar eller ved at have opnået en tillidsfuld relation udnytter barnet til at indgå i seksuelle aktiviteter. Seksuelle overgreb skader barnet og bringer dets udvikling og sundhed i fare. Desuden skades barnets evne til at indgå tillidsfuldt i relationer og danne et positivt selvbillede.⁷

Konkrete beskrivelser af overgreb

De overordnede definitioner kan suppleres med opstilling af konkrete hændelser, som barnet kan blive udsat for. Denne type beskrivelser er lettere at anvende i konkrete situationer. Det er dog vigtigt at understrege, at en liste over konkrete hændelser aldrig bliver udtømmende. Hvis det ikke understreges, at listen består af eksempler, vil der være en risiko for, at nogle former for overgreb bliver overset, fordi de ikke står på listen.

Strafferetslige bestemmelser om vold og seksuelle overgreb

Straffeloven udgør ikke i sig selv en definition på vold eller seksuelle overgreb, men ved at definere, hvad der er ulovligt, angiver straffeloven en grænse for, hvad man må og ikke må. I kan vælge at supplere jeres definitioner med en beskrivelse eller gengivelse af, hvilke rammer straffeloven angiver.

Hvis I gengiver dele af straffeloven er det vigtigt at pointere, at fagpersoner ikke skal tage stilling til, om det, der er sket, er strafbart. Det er politiets opgave. Selvom en handling ikke kan bevises eller strafferetslig dømmes, kan der være tale om, at et barn er udsat for bekymrende forhold eller handlinger, som kræver socialfaglig handling i henhold til serviceloven.

HVAD ER STRAFBART IFØLGE STRAFFELOVEN?

Om vold:

I Danmark er det strafbart at udøve vold mod en anden person (§ 244). Det er en skærpende omstændighed, hvis volden medfører betydelig skade på offeret (§ 245). Det er også strafbart at tvinge personer til at gøre, tåle eller undlade at gøre noget ved vold, trusler om vold eller frihedsberøvelse (§260).

Derudover er det også strafbart at udøve psykisk vold, det vil sige nedværdigende, forulepende eller krænkende adfærd, der er egnet til at styre en anden person (§ 243).

HVAD ER STRAFBART IFØLGE STRAFFELOVEN?

Om seksuelle overgreb:

I Danmark er det strafbart at have et seksuelt forhold til slægtninge i nedadstigende linje eller et seksuelt forhold mellem søskende (§ 210). Den seksuelle lavalder er 15 år. Hvis man har en særlig rolle i forhold til barnet (undervisning/opdragelse) er den seksuelle lavalder 18 år (§ 222, 223). Det er strafbart at købe seksuelle ydelser fra unge under 18 år (§ 224, 225).

Derudover er blufærdighedskrænkende adfærd strafbart, det vil sige blotteri, beføling, beluring og optagelse, besiddelse og udbredelse af fotos og film af personer under 18 år (§ 226, 232, 234, 235).⁸

Forældreansvarsloven om forældres vold mod børn

Af forældreansvarsloven fremgår det, at forældre ikke må slå deres børn eller udsætte dem for psykisk vold. Der er ikke tale om en strafferetslig bestemmelse, men om en lovgivningsmæssig præcisering af rammerne for forældreansvar, men forældres overgreb mod deres børn vil også være omfattet af straffelovens bestemmelser.

I kan vælge at tage denne bestemmelse med i jeres kommunale beredskab som oplysning til fagpersoner om, hvor og hvordan det er beskrevet, at forældre ikke må slå eller på anden måde krænke deres børn.

FORÆLDREANSVARSLOVEN

§§ 2, stk. 2:

Barnet har ret til omsorg og tryghed. Det skal behandles med respekt for sin person og må ikke udsættes for legemlig afstraffelse eller anden krænkende handling⁹.

⁸ LBK nr. 976 af 17/09/2019 (straffeloven).

⁹ LBK nr. 776 af 07/08/2019 (forældreansvarsloven).

TEMA 3

Forebyggelse af vold og seksuelle overgreb

Forebyggelse af vold og seksuelle overgreb

Det er en vigtig faglig opgave at forebygge, at børn og unge bliver udsat for overgreb, det vil sige at forhindre, at overgreb overhovedet finder sted, eller at overgrebene gentager sig.

Lovgivning og vejledning

Det kommunale beredskab skal indeholde en beskrivelse af, hvordan jeres kommune arbejder med forebyggelse af overgreb mod børn og unge, samt hvilke initiativer I har taget eller vil tage i forhold til denne opgave.

SERVICELOVEN

§ 19. Stk. 4:

*Kommunalbestyrelsen skal udarbejde et beredskab til **forebyggelse**, tidlig opsporing og behandling af sager om overgreb mod børn. Beredskabet skal udformes skriftligt, vedtages af kommunalbestyrelsen og offentliggøres. Kommunalbestyrelsen skal revidere beredskabet løbende efter behov dog med maksimalt fire års intervaller.*

VEJLEDNING OM SÆRLIG STØTTE TIL BØRN, UNGE OG DERES FAMILIER, PUNKT 32:

Beredskabet skal omhandle kommunens initiativer vedrørende forebyggelse af overgreb mod børn og unge. Dette omhandler primært initiativer til at forebygge, at der ikke sker overgreb mod børn og unge, mens de opholder sig i kommunens institutioner m.v.¹⁰

Forebyggelse – den organisatoriske og ledelsesmæssige opgave

Opgaven med at forebygge overgreb mod børn og unge foregår typisk i det direkte pædagogiske arbejde med børnene og de unge, f.eks. i dagtilbud, på skoler eller i døgntilbud. Opgaveløsningen kan styrkes ved et systematisk fokus på forebyggelse af overgreb og en åben kultur i personalegruppen. Det er et ledelsesmæssigt ansvar at facilitere drøftelser og beslutninger, så det forebyggende arbejde ikke udelukkende beror på den enkelte fagpersons tilgang, normer og værdier.

Politik om forebyggelse af overgreb

Det enkelte dagtilbud eller den enkelte skole kan understøtte det faglige arbejde hen imod en fælles faglig tilgang til børnene ved at udarbejde en politik om forebyggelse af overgreb. Der kan indgå en eller flere del-politikker i en overordnet forebyggelsespolitik. Det kan f.eks. være en politik for samværs- eller omgangsformer, en politik for brug af digitale medier, en seksualpolitik m.m.

Politikker kan være med til at tydeliggøre rammerne for samvær mellem voksne og børn i dagtilbuddet, på skolen eller anbringelsesstedet samt børnene imellem. Politikker kan desuden sætte fokus på normer, situationer og kontekster, der hhv. begrænser og øger risikoen for overgreb.

Brug politikkerne aktivt og drøft dem med løbende mellemrum med medarbejderne med henblik på evt. behov for justering.

Ansættelser og introduktion til nye medarbejdere

Skolen eller dagtilbuddets regler, rammer og forebyggelsespolitik kan med fordel tænkes ind i forbindelse med ansættelse af nye medarbejdere. I kan vælge at præsentere kandidater til stillingen for en case, hvor I får mulighed for at stifte bekendtskab med personens grænser, normer og værdier i arbejdet med børn. Samtidig får I sendt et tydeligt signal til ansøger om, at I lægger vægt på en åben og faglig kultur i jeres institution, hvor normer og værdier drøftes i et fagligt fællesskab.

Når der er valgt en kandidat til den ledige stilling, bør der indhentes referencer og børneattest efter gældende regler. Ved nyansættelser er det vigtigt med en grundig introduktion til de regler, rammer og politikker, I arbejder ud fra i institutionen.

Forebyggelse – faglig introduktion til temaet

Dette afsnit indeholder en overordnet introduktion til de temaer, som fagpersoner bør kende til i forhold til opgaven at forebygge overgreb mod børn. Det forebyggende arbejde består i at opsætte rammer, der beskytter børnene mod overgreb, og understøtte børnenes personlige udvikling, herunder udvikling af sociale kompetencer. Det kalder vi 'ydre' og 'indre' forebyggelse¹¹.

Ydre forebyggelse

Den ydre forebyggelse handler om de rammer, som institutionen eller skolen sætter for at forebygge og beskytte barnet mod overgreb. Et eksempel kan være rammer og regler for brugen af sociale medier, for påklædning, for leg eller samvær i det offentlige rum eller i mindre overvågede rum. Det kan være aftaler om, hvordan de voksne er sammen med børnene (berøring, sprog m.m.).

Der er behov for forskellige rammer og regler alt efter børnenes alder og udfordringer. Der kan være behov for at regulere rammerne i perioder, og der kan være behov for særlige regler for enkelte børn eller for en gruppe af børn, hvis de har særlige udfordringer med at sætte grænser for sig selv eller forstå andres grænser. I den ydre forebyggelse tager de voksne ansvar for børnene.

Indre forebyggelse

Den indre forebyggelse handler om det pædagogiske arbejde, hvor børnene støttes i at forstå sociale spilleregler, at løse konflikter på en hensigtsmæssig måde, at mærke og forstå egne og andres grænser, at udtrykke egne og respektere andres grænser, at mærke, hvad det har lyst til og ikke har lyst til, at forstå forskellen på god og dårlig berøring og på gode og dårlige hemmeligheder. I den indre forebyggelse er der fokus på barnets personlige udvikling, så barnet på sigt bliver i stand til at beskytte sig selv og indgå i relationer med andre mennesker på en hensigtsmæssig måde.

Sammenhængen mellem ydre og indre forebyggelse

Det er vigtigt at afpasse forholdet mellem ydre og indre forebyggelse, så det passer til børnenes alder, udviklingsniveau og forudsætninger. Alle børn har brug for at blive

beskyttet i en eller anden grad, og de har brug for et udviklingsrum, hvor de kan afprøve sig selv i relation til andre (børn og voksne) og gøre deres egne erfaringer. Hvis børnene er omgivet af for mange og for stramme regler og rammer, forhindres de i at gøre deres egne erfaringer og udvikle sig. Hvis der er for få rammer, risikerer man, at de ikke bliver beskyttet mod risikoen for overgreb.

Børns seksualitet og seksuelle udvikling

Barnets udvikling af seksualitet går hånd i hånd med barnets samlede udvikling og personlighedsdannelse. Barnet udvikler sin seksualitet i relationen med sine nærmeste omsorgspersoner. Det er vigtigt at kende forskellen på børns normale seksuelle adfærd og bekymrende eller grænseoverskridende seksuel adfærd, så man kan understøtte barnets seksuelle udvikling og forebygge, at børn bliver udsat for eller udsætter andre børn for seksuelt grænseoverskridende adfærd.

FORSLAG TIL EMNER, MAN KAN HAVE FOKUS PÅ I DET DIREKTE ARBEJDE MED BØRNE:

- ▶ *Konflikthåndtering, at gå sin vej ved konflikttrapning, sige nej ved grænseoverskridelser osv.*
- ▶ *Grænser, egne og andres grænser, og at man kan have forskellige grænser*
- ▶ *Retten til egen krop, gode og dårlige hemmeligheder m.m.*
- ▶ *Adfærd og samværsformer, sprog, påklædning m.m.*
- ▶ *God digital adfærd*
- ▶ *Seksualundervisning/vejledning tilpasset barnets alder og behov*
- ▶ *Oplysning om mulighederne for at søge rådgivning hos f.eks. Red Barnet, Børnetelefonen, Sex og Samfund m.fl.*

TEMA 4

Tidlig opsporing af vold og seksuelle overgreb

Tidlig opsporing af vold og seksuelle overgreb

Det er skadeligt for børn at blive udsat for vold og seksuelle overgreb, og derfor er det vigtigt, at overgreb opdages og stoppes så tidligt som muligt.

Lovgivning og vejledning

Det kommunale beredskab skal indeholde en beskrivelse af, hvordan jeres kommune arbejder med tidlig opsporing, samt hvordan det sikres, at medarbejdere og ledere har viden og kompetencer til at løse opgaven.

SERVICELOVEN

§ 19. Stk. 4:

Kommunalbestyrelsen skal udarbejde et beredskab til forebyggelse, **tidlig opsporing** og behandling af sager om overgreb mod børn. Beredskabet skal udformes skriftligt, vedtages af kommunalbestyrelsen og offentliggøres. Kommunalbestyrelsen skal revidere beredskabet løbende efter behov dog med maksimalt fire års intervaller.

VEJLEDNING OM SÆRLIG STØTTE TIL BØRN, UNGE OG DERES FAMILIER, PUNKT 32:

Men beredskabet bør også omhandle kommunens initiativer i forhold til tidlig opsporing. I den forbindelse kan kommunalbestyrelsen blandt andet tage stilling til, om de fagpersoner, der i kommunen arbejder med børn og unge, har den fornødne viden til at opfange tegn og signaler fra børn og unge, der er eller har været udsat for overgreb. Herudover kan kommunalbestyrelsen overveje, hvordan der blandt kommunens fagpersoner kontinuerligt er det fornødne opmærksomheds- og vidensniveau til at sikre, at der reageres kvalificeret, når et barn eller en ung viser tegn og signaler på overgreb¹².

Tidlig opsporing – den organisatoriske og ledelsesmæssige opgave

Det kan være en vanskelig og kompleks opgave at opspore overgreb mod børn. Det er derfor vigtigt, at fagpersoner har faglig viden, dels om hvilke forhold de skal være opmærksomme på, dels om de processer der indgår i afdækningen af et overgreb for såvel fagpersonen som barnet.

— Det er skadeligt for børn at blive udsat for vold og seksuelle overgreb, og derfor er det vigtigt, at overgreb opdages og stoppes så tidligt som muligt.

Det er et ledelsesmæssigt ansvar at sikre, at fagpersoner har denne viden og tilbydes den fornødne faglige støtte, så de er klædt på til at være i kontakt med og støtte barnet, når der er mistanke om, at barnet har været udsat for overgreb. Hvis medarbejderne ikke har konkrete erfaringer med at opspore overgreb, kan det være nødvendigt at igangsætte systematisk kompetenceudvikling.

En måde at støtte medarbejderne på er at tilbyde supervisions- og sparringsmuligheder. Sparring er en umiddelbar mulighed for at drøfte en faglig opgave og blive afklaret i forhold til næste skridt. Supervision er et redskab til fagligt at håndtere de dilemmaer og udfordringer, man som fagperson møder i sit arbejde med børn. Supervisionen giver mulighed for at italesætte tanker, oplevelser, tvivl og dilemmaer i arbejdet med børnene samt bearbejde de følelsesmæssige påvirkninger i forbindelse med sagen. Supervision og sparring kan bidrage til at styrke fagpersoners faglige opgaveløsning.

Det er et vigtigt organisatorisk opmærksomhedspunkt at understøtte, at alle fagpersoner har mulighed for at søge sparring hos en kollega, en leder eller en tværfaglig samarbejdspartner, herunder sparring hos en myndighedsrådgiver. Hvis sparringsmulighederne skal fungere for fagpersonerne, skal de kende mulighederne, de skal være tilgængelige, og det skal være gennemskueligt for medarbejderne, hvornår det er relevant at bruge den ene mulighed frem for den anden.

Det er også vigtigt, at fagpersonerne kender de rammer for sparring, som lovgivning om tavshedspligt udstikker. Ved sparring på egen arbejdsplads kan man drøfte børn med leder og med de kollegaer, der har opgaver i forhold til barnet (f.eks. stuepersonalet i dagtilbuddet, lærerteamet i skolen). Hvis der er tale om sparring med tværfaglige samarbejdspartnere, er udgangspunktet, at man drøfter barnets forhold anonymt eller med samtykke fra forældrene¹³.

Vær opmærksom på, at børn, bevidst eller ubevidst, vælger, hvem de vil betro sig til, hvis de bliver udsat for overgreb. Det er ikke sikkert, at de vælger den fagperson, der har den tætteste kontakt med barnet eller er udpeget som kontaktperson for barnet. Det vil sige at alle faggrupper kan komme i spil i forhold til temaet opsporing af overgreb. Derfor giver det ikke mening organisatorisk at beslutte, at tidlig opsporing af overgreb er en opgave for udvalgte faggrupper. Der bør tages højde for dette forhold i planlægning af løbende kompetenceudvikling på dette område.

Tidlig opsporing af vold og seksuelle overgreb

Tidlig opsporing – faglig introduktion til temaet

Dette afsnit indeholder en overordnet gennemgang af de temaer fagpersoner, bør have viden om – den professionelle tvivl, mulige tegn og reaktioner på fysisk vold, psykisk vold samt seksuelle overgreb, udfordringer ved at tale med børn om overgreb, børns seksualitet og fantasi, børn med seksuelt bekymrende eller grænseoverskridende adfærd, grooming og særligt udsatte grupper af børn.

Den professionelle tvivl

Det er ikke altid muligt umiddelbart at få be- eller afkræftet en mistanke om overgreb mod børn, og der foreligger sjældent dokumentation for, at et overgreb har fundet sted. Derfor vil man ofte være i tvivl om, hvad der i virkeligheden er sket. Det kan føre til usikkerhed, tvivl eller i værste fald handlingsslammelse.

Fagpersonens personlige erfaringer, holdninger, normer og barrierer i forhold til temaerne fysisk vold, psykisk vold samt seksuelle overgreb bliver aktiveret, når der opstår mistanke om, at et barn har været udsat for overgreb. Det kan være vanskeligt at rumme barnets udsagn, man kan som fagperson blive overvældet af beskyttertrang eller vrede mod den, der mistænkes for at have begået overgrebet.

Det er vigtigt, at man som fagperson har kendskab til egne grænser og barrierer samt fokus på, hvordan man på trods af tvivl og dilemmaer kan bidrage til at opspore overgreb mod børn.

Den professionelle tvivl er et vilkår i sager om overgreb mod børn, et vilkår, der kalder på samarbejde, monofagligt, tværfagligt og tværsektorielt. Det afspejles løbende i guidens tekst og anbefalinger.

Børns tegn og reaktioner

Børns tegn og reaktioner på overgreb er komplekse og flertydige. Når et barn udviser bekymrende adfærd eller tegn på mistrivsel, kan der være mange grunde. En af grundene kan være, at barnet bliver udsat for overgreb. Det er ikke muligt eller hensigtsmæssigt at udarbejde en facitliste, der rummer tegn og reaktioner, som kan bruges som tjekliste, når man har en mistanke om overgreb og er i tvivl. Beskrivelsen af mulige tegn og reaktioner hos barnet skal altid læses som opmærksomhedspunkter, og de skal sættes i forhold til den viden, man ellers har om det konkrete barn og dets familie og relationer ellers. Hvor gammelt er barnet? Hvor modent er barnet? Hvordan er barnets livsvilkår, og i hvilken kontekst kommer barnets mistrivsel eller bekymrede adfærd til udtryk? Hvad er konkret observeret, og hvad har barnet eventuelt selv konkret givet udtryk for?

Det er meget få tegn og reaktioner, som er specifikke for de tre overgrebsformer: fysisk vold, psykisk vold og seksuelle overgreb. Og børn kan opleve overgreb uden at udvise tegn og reaktioner, eller reaktionerne kan vise sig måneder eller år efter de traumatiske hændelser. Særligt psykisk vold kan være vanskeligt at opdage, fordi den ikke efterlader synlige mærker.

I oversigten på de kommende sider beskrives mulige tegn og reaktioner på henholdsvis fysisk og psykisk vold samt seksuelle overgreb. Oversigten kan bidrage til at skærpe opmærksomheden. Der skelnes mellem fysiske, psykiske og adfærdsmæssige tegn og reaktioner¹⁴.

	MULIGE TEGN OG REAKTIONER VED FYSISK VOLD	MULIGE TEGN OG REAKTIONER VED PSYKISK VOLD	MULIGE TEGN OG REAKTIONER VED SEKSUELLE OVERGREB
FYSISKE TEGN	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Mærker efter slag ▶ Brandmærker ▶ Mærker efter kvælningsforsøg ▶ Knoglebrud ▶ Shaken baby-syndrom ▶ Hyppige skadestuebesøg ▶ Psykosomatiske smerter ▶ Søvnvanskeligheder ▶ Overreaktion på pludselige bevægelser og lyde 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Fysiske og adfærdsmæssige udviklingsforsinkelser ▶ Allergier, astma og andre åndedrætslidelser ▶ Livsbetinget risikoadfærd i ungdomsårene 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Rødme, kløe, rifter ved kønsdele ▶ Sår/revner i mund og mundvige og sår/skader i mundhulen ▶ Underlivslidelser ▶ Manglende kontrol over afføring og vandladning ▶ Mave- og fordøjelsesproblemer ▶ Søvnvanskeligheder ▶ Vanskeligheder med kropslig kontakt, berøring, manglende blufærdighed ▶ Psykosomatiske smerter ▶ Mangelfuld eller overdreven personlig hygiejne ▶ Påfaldende kropslugt af eksempelvis sæd ▶ Tidlig seksuel aktivitet ▶ Tidlig graviditet og abort ▶ Forsøg på at tilbageholde fysisk udvikling ▶ Vanskeligheder med at synke, og bestemte fødevarer kan vække ubehag

Tidlig opsporing af vold og seksuelle overgreb

	MULIGE TEGN OG REAKTIONER VED FYSISK VOLD	MULIGE TEGN OG REAKTIONER VED PSYKISK VOLD	MULIGE TEGN OG REAKTIONER VED SEKSUELLE OVERGREB
PSYKISKE TEGN	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Tristhed/tavshed ▶ Indadvendthed/isolation ▶ Utryk tilknytning ▶ Mistillid til andre ▶ Dissociation, og barnet kan være virkelighedsfjernt ▶ Lav selvfølelse/selvværd ▶ Hjælpeløshed, magtesløshed ▶ Depression ▶ Angst ▶ Vanskeligheder ved at løsrive sig fra forældre/eller barnet løsriver sig for hurtigt ▶ PTSD-symptomer 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Angst ▶ Depression ▶ Negativ selvforståelse ▶ Følelsesmæssig ustabilitet ▶ Selvdestruktiv adfærd, herunder spiseforstyrrelser og stofmisbrug 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Tristhed/tavshed ▶ Indadvendthed/isolation ▶ Utryk tilknytning ▶ Mistillid til andre ▶ Dissociation, og barnet kan være virkelighedsfjernt ▶ Lav selvfølelse/selvværd ▶ Hjælpeløshed, magtesløshed ▶ Depression ▶ Angst ▶ Uforklarlig gråd ▶ Mareridt, PTSD-symptomer ▶ Skyldfølelse ▶ Skamfølelse ▶ Begyndende depression ▶ Manglende identitetsfølelse ▶ Barnet kan være forvirret omkring kønsidentitet ▶ Barnet kan være hemmelighedsfuldt og/eller skamfuldt ▶ Oplevet mangel på sammenhæng ▶ Identitetsvanskeligheder

	MULIGE TEGN OG REAKTIONER VED FYSISK VOLD	MULIGE TEGN OG REAKTIONER VED PSYKISK VOLD	MULIGE TEGN OG REAKTIONER VED SEKSUELLE OVERGREB
ADFÆRDS- MÆSSIGE TEGN	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Ændring i adfærd ▶ Vanskeligheder med at håndtere konflikter ▶ Udadreagerende og/eller aggressiv adfærd ▶ Indadreagerende adfærd, isolation ▶ Påklædning – skjuler blå mærker ▶ Overtilpassethed – ”små voksne” ▶ Koncentrationsvanskeligheder ▶ Indlæringsvanskeligheder ▶ Tab af kompetencer ▶ Hyperaktivitet, hypersensitivitet ▶ Selvdestruktiv adfærd, spiseforstyrrelser, misbrug ▶ Selvforskyldt smerte, barnet kan banke hovedet ind i ting, trække hår/vipper af 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Social fobi ▶ Nedsat social kompetence ▶ Manglende empati over for andre ▶ Aggressiv og voldelig adfærd ▶ Usikker, desorienteret tilknytning ▶ Selvisolerende adfærd ▶ Normoverskridende adfærd ▶ Forringet indlæring, og præstationer på trods af tilstrækkelige evner og modtaget undervisning ▶ Skoleproblemer pga. manglende tilpasning og impuls-kontrol 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Ændring i adfærd ▶ Barnet kan være udadreagerende og/eller aggressiv, kan mobbe andre ▶ Seksualiseret adfærd, herunder usædvanlig optagethed eller interesse og viden om seksualitet ▶ Vanskeligheder ved at skelne mellem almindelig kontakt og seksualiserende adfærd ▶ Overdreven/tvangspræget onani ▶ Koncentrations-/indlæringsvanskeligheder ▶ Lege, som viser seksuel aktivitet, der ligger ud over det forventelige af et barn på det givne alderstrin eller mentale stadie ▶ Regredierende adfærd og tab af kompetencer ▶ Hyperaktivitet ▶ Følelse af frustration og vrede ▶ Frygt/modvilje mod bestemte personer/steder ▶ Selvdestruktiv adfærd, spiseforstyrrelser, misbrug ▶ Selvforskyldt smerte, barnet kan banke hovedet ind i ting, trække hår/vipper af ▶ Udvikling af specielt kropssprog, kropsholdning, gangart, påklædning ▶ Umotiveret gråd ▶ Selvmordstanker ▶ Pseudomodenhed

Tidlig opsporing af vold og seksuelle overgreb

At tale med barnet om overgreb

Det er en væsentlig del af en opsporingsproces at tale med barnet. Det vil sige at opfange barnets egne initiativer til at fortælle, hvad det er udsat for, eller selv tage initiativ til at tale med barnet, hvis barnet udviser bekymrende adfærd eller tegn på mistriksel.

Børn, der har været udsat for overgreb, kan have svært ved at betro sig til andre om overgrebet. De kan føle skyld og skam, de kan være bange for konsekvenserne, være præget af loyalitet eller ambivalente følelser for den, der har begået overgrebet. Der kan derfor være brug for, at de voksne, der er omkring barnet, tager initiativ til at tale med barnet, hvis barnet viser tegn på mistriksel, pludselig ændrer adfærd, eller der på anden måde opstår mistanke om, at barnet har været udsat for overgreb.

Det er vigtigt at rumme barnets udsagn, hvis barnet selv tager initiativ til at fortælle om overgreb, det har været udsat for. Det vil sige at lytte til barnets udsagn uden at give udtryk for de følelser, man kan blive ramt af, og uden at placere ansvar eller skyld for det, der er sket.

Når man taler med et barn om en mistanke om overgreb, må man gerne stille nysgerrige og undrende spørgsmål, som f.eks. 'Hvor har du set/hørt det?', 'Kan du vise mig, hvad der skete?', 'Kan du sige lidt mere om det?'. Disse spørgsmål har til formål at be- eller afkræfte, om der er grund til at være bekymret for barnet, og om der er grundlag for handling (underretning). Det er vigtigt ikke at stille ledende spørgsmål. Ledende spørgsmål kan skabe tvivl om, hvad der reelt var barnets oplevelse, og hvor høj grad barnet blev præget af den voksne.

Efter en samtale om overgreb med et barn er det vigtigt at runde samtalen af, bekræfte barnet i, at det har handlet rigtigt, og at det kan forvente hjælp fra den voksne. Det er også vigtigt at følge op på, hvordan barnet har det, og sikre sig, at barnet er tilstrækkelig informeret om, hvad der sker i sagen¹⁵.

Børn, seksualitet, fantasi og realitet

Et lille barn kender ikke på forhånd til, eller har begreb om sin egen eller voksnes seksualitet. Derfor er barnet som udgangspunkt ikke i stand til at vide, hvis det udsættes for et seksuelt overgreb. Barnet vil kunne tro, at overgrebet er en naturlig del af relationen. Barnet vil måske først blive bevidst om, at det har været udsat for overgreb, når det opdager, at seksuelle overgreb ikke er en almindelig del af en relation til voksne¹⁶.

Børn, som ikke forstår betydningen af – eller har ord og begreber for – de(t) overgreb, som de er blevet udsat for, kan have vanskeligt ved at gengive oplevelsen. Barnets fortælling kan derfor fremstå fantasifuld og usammenhængende. Måske har barnet været overladt til at skabe sin egen forståelse af mening med overgrebene på et tidspunkt, hvor det ikke sprogligt og udviklingsmæssigt var modent til det. Det er de professionelles opgave at forsøge at forstå, hvad det er, barnet giver udtryk for.

En 4-årig pige, som har været udsat for samleje af sin far, forsøger at gengive overgrebet til sin psykolog i legeterapien på denne måde:

"Jeg leger med far. Far stikker en legoklods op i min numse"¹⁷

Børn med bekymrende eller grænseoverskridende seksuel adfærd

Det er en naturlig del af børns udvikling at være optaget af seksuelle ord, emner og lege i perioder. For nogle børn udvikler det sig til seksuelt bekymrende eller grænseoverskridende adfærd. Det er vigtigt, at fagpersoner er særligt opmærksomme på børn, der har overdreven interesse eller optagethed i forhold til seksuelle emner og/eller større viden om seksuelle emner, end man ville forvente af aldersgruppen.

15 Øvreide, Haldor. (2009): At tale med børn. Hans Reitzels forlag.

16 Zeuten, Katrine. (2009). Kærlighed og overlevelse. Barneseksualitet og seksuelle traumer. Akademisk Forlag.

17 SISO, Socialstyrelsen. (2014). Den professionelle tvivl - Tegn og reaktioner på seksuelle overgreb mod børn og unge.

Derudover er det vigtigt at være opmærksom på de relationer, børn indgår i, om der er aldersmæssig, modenhedsmæssig eller intellektuel ulighed, om den seksuelle leg eller adfærd indebærer følelser af skyld, skam, angst eller tvang¹⁸.

Der findes tre landsdækkende og specialiserede behandlingssteder, der tilbyder rådgivning samt udredning og behandling til børn og unge med seksuelt bekymrende adfærd – JanusCentret, København og Odense, Rådgivningscentret, Århus Kommune og SEBA, Ålborg Kommune.

JanusCentret har udviklet et Bekymringsbarometer, som opdeler børns adfærd i normal adfærd, adfærd, der kræver skærpet opmærksomhed og indgriben, og adfærd, der kræver øjeblikkelig indgriben. Bekymringsbarometeret kan bruges, hvis man er i tvivl om, hvordan man skal tackle et barn, der har seksualiserende eller grænseoverskridende adfærd. Det kan også bruges, hvis man er i tvivl om, hvor bekymret man skal være i forhold til barnets grænseoverskridende adfærd¹⁹.

Grooming

Grooming er betegnelsen for en proces, hvor den voksne, der vil begå seksuelle overgreb, opbygger en relation til barnet ved at anvende manipulation, løgne, smiger og ros og påføre barnet ansvar og skyldfølelse. Derved nedbrydes barnets grænser gradvist, og det ender med at medvirke, tilsyneladende frivilligt, i seksuelle aktiviteter, der skal tilfredsstille krænkeren.

Grooming går fra en indledende opbygning af kontakt til at blive en tillidsfuld relation. Det tætte forhold gør det vanskeligt for barnet at sige fra, og det skaber adgang til at komme fysisk tættere på barnet og gradvist nedbryde grænser, for så i sidste ende at få adgang til at kunne begå det seksuelle overgreb. Relationen kan fastholdes over tid ved at bruge trusler og tvang. Netop fordi relationen bygger på tillid, tryghed og oplevelsen af at have fundet en allieret/en beskytter, vil det være særdeles vanskeligt for barnet at bryde hemmeligheden²⁰.

Det er vigtigt, at professionelle kender til begrebet grooming, så de har mulighed for at få øje på eventuelle grooming processer og reagere på dem.

Sårbare børn, herunder børn med handicap, er i særlig risiko for at blive manipuleret i en grooming proces, fordi de kan have vanskeligt ved at mærke og give udtryk for egne grænser, og fordi de kan savne kontakt og opmærksomhed. Grooming relationer kan tilbyde dem det, de savner.

Grooming på de sociale medier

Den virtuelle verden og de sociale medier udgør en vigtig og positiv del af de fleste børns verden. Det er en verden af muligheder for at komme i kontakt med og have virtuelle mødesteder for andre med fælles interesser. Der er mulighed for at dele tanker, idéer, billeder, oplevelser og spille spil sammen. Samtidig er det et sted, hvor børn kan have noget for sig selv, og hvor der er begrænset voksen-tilstedeværelse.

Derfor er de sociale medier og det virtuelle rum også et sted, hvor personer, der ønsker at komme i kontakt med og groome børn med henblik på at begå seksuelle overgreb, færdes. Det kan eksempelvis være ved at få barnet til at sende billeder af sig selv, afklædt eller nøgen, men også i de mere ekstreme tilfælde for at mødes med barnet og begå seksuelle overgreb.

Læs mere om dette emne på Red Barnets hjemmeside redbarnet.dk/skole/sikkerchat/

Særligt udsatte børn

Udover at være opmærksom på tegn og reaktioner på overgreb, som børn kan udvise, er det væsentligt at se på, hvad der gør børn særligt sårbare i relation til vold og seksuelle overgreb. Tre grupper af børn kan overordnet siges at være i særlig risiko, nemlig handicappede børn, anbragte børn og socialt udsatte børn.

Børn med handicap er i højere grad i risiko for at blive udsat for henholdsvis vold og seksuelle overgreb end øvrige børn og har i markant højere grad end jævnaldrende uden handicap oplevet dette. Det gælder både for børn med handicap, som bor hjemme, og som er anbragt udenfor hjemmet.

18 Kikuchi, J. (1995). When the offender is a child – Identifying and responding to juvenile sexual abuse offenders. Treatment Innovations. Thousand Oaks, California: sage Publications, Inc.

19 JanusCentrets bekymringsbarometer: https://www.januscentret.dk/wp-content/uploads/2020/05/Bekymringsbarometer_dansk.pdf

20 David Finkelhor. (1984). Child Sexual Abuse – New theory and research. Free Press, New York.

Tidlig opsporing af vold og seksuelle overgreb

Barnets handicap kan udgøre en særlig faglig udfordring, når det gælder opsporing af vold eller seksuelle overgreb. Måske er det vanskeligt for barnet at kommunikere med omverdenen, og som fagperson kan man have vanskeligt ved at tolke adfærd, tegn og reaktioner. Man kan være i tvivl om, hvorvidt en bekymrende adfærd skal tilskrives barnets handicap, eller at barnet har været udsat for overgreb. Det har stor betydning, at man som fagperson kender barnets handicap og er opmærksom på at reagere, når et barn ændrer adfærd. Læs mere om denne gruppe i Socialstyrelsens 'Håndbog om vold og seksuelle overgreb mod børn med handicap'.²¹

Anbragte børn og unge er oftere udsat for vold og seksuelle overgreb end andre børn og unge både forud for og under anbringelsen. En forløbsundersøgelse af anbragte børn viser, at vold og seksuelle overgreb er anbringelsesårsag for en betydelig andel af de anbragte børn og unge²², og at en større procentandel af de anbragte unge indenfor det sidste halve år har oplevet vold og seksuelle overgreb fra voksne og børn i og udenfor anbringelsesstedet, hvis man sammenligner dem med jævnaldrende, der ikke er anbragt.²³

Socialt udsatte børn er en tredje gruppe, som er i større risiko for vold og seksuelle overgreb end andre børn. En dansk undersøgelse viser, at udsatte unge oftere oplever fysisk vold i og uden for hjemmet end andre unge. De unges udsathed er målt på, at de har dårligere trivsel og lavere fagligt niveau i skolen end deres jævnaldrende, og at de unges forældre har et lavere uddannelsesniveau og svagere arbejdsmarkedstilknytning end jævnaldrendes forældre.²⁴

Desuden viser internationale undersøgelser, at børn af forældre med begrænset uddannelse, misbrugsproblemer, psykiske lidelser, antisocial adfærd, eller som begår kriminalitet, er i større risiko for at blive udsat for børnemishandling end andre børn (betegnelsen 'børnemishandling' anvendes ofte i forskningen, hvor den rummer fysisk vold, psykisk vold, vanrøgt og seksuelle overgreb mod børn). Undersøgelserne viser også, at jo flere risikofaktorer der er tilstede, jo højere er sandsynligheden for, at der forekommer børnemishandling i familien.²⁵

21 Socialstyrelsen. (2017). Vold og seksuelle overgreb mod børn med handicap – Håndbog om forebyggelse, opsporing og håndtering.

22 Egelund, Tine m.fl. (2008): Anbragte børn og udvikling og vilkår, SFI.

23 Laustsen, Mette m. fl. (2015): Anbragte 15-åriges hverdagsliv og udfordringer – del II. VIVE.

24 Oldrup, Helene m. fl. (2011): Vold mod børn og unge. SFI.

25 Ottosen m.fl. (2020): Psykisk vold mod børn i hjemmet. Et vidensgrundlag. VIVE

TEMA 5

Håndtering og handleveje ved vold og seksuelle overgreb

Håndtering og handleveje ved vold og seksuelle overgreb

Fagpersoner, der arbejder med børn, har pligt til at handle, hvis de får mistanke eller viden om overgreb mod børn.

Lovgivning og vejledning

Det kommunale beredskab skal beskrive konkrete handleveje, så alle medarbejdere og ledere ved, hvordan de skal handle.

SERVICELOVEN

§ 19. Stk. 4:

Kommunalbestyrelsen skal udarbejde et beredskab til forebyggelse, tidlig opsporing og **behandling af sager** om overgreb mod børn. Beredskabet skal udformes skriftligt, vedtages af kommunalbestyrelsen og offentliggøres. Kommunalbestyrelsen skal revidere beredskabet løbende efter behov dog med maksimalt fire års intervaller.

VEJLEDNING OM SÆRLIG STØTTE TIL BØRN, UNGE OG DERES FAMILIER, PUNKT 32:

Beredskabet bør endvidere beskrive, hvordan sager om overgreb mod børn og unge behandles. Dette omhandler eksempelvis, at der i beredskabet beskrives klare procedurer for, at fagpersoner skal handle ved viden eller mistanke om overgreb mod et barn eller en ung, samt hvordan der skal handles afhængig af den tilgængelige viden, og hvem mistanken eventuelt retter sig mod. Eksempelvis kan beredskabet angive, hvornår og hvordan fagpersoner skal indgive underretning til den kommunale forvaltning, samt hvad en underretning skal indeholde.

Det kan også beskrives, i hvilke situationer barnets eller den unges forældre ikke bør orienteres om underretningen, eksempelvis hvis mistanken retter sig mod en af barnets eller den unges forældre. Beredskabet bør ligeledes omhandle den kommunale forvaltnings behandling af sager om viden eller mistanke om overgreb mod børn eller unge. I den forbindelse kan der beskrives procedurer for kommunens håndtering af underretninger om, at et barn eller en ung har behov for særlig støtte samt en sikkerhedsvurdering af risikoen for yderligere overgreb mod barnet²⁶.

Fagpersoner, der arbejder med børn, har pligt til at handle, hvis de får mistanke eller viden om overgreb mod børn.

Håndtering – den organisatoriske og ledelsesmæssige opgave

Når der opstår mistanke eller viden om, at et barn har været udsat for overgreb, bringes en række lovgivningsmæssige forpligtelser i spil. For medarbejdere og ledere i f.eks. dagtilbud og skole er den primære forpligtelse at udarbejde en underretning, mens myndighedsrådgiveren er underlagt en specifik lovgivning om håndtering af underretninger om overgreb mod børn.

Det er en organisatorisk opgave at beskrive procedurer for håndtering af sager om overgreb, der sikrer, at sagerne bliver håndteret på en kvalificeret måde. De alvorlige sager om overgreb rummer mange handlinger, der skal koordineres og gennemføres i den rigtige rækkefølge med et særligt fokus på barnets perspektiv. Procedurerne bør være overskuelige, gennemsigtige og kendte af de medarbejdere og ledere, der skal anvende dem.

For langt de fleste fagpersoner er håndtering af sager, hvor overgreb bliver kendt, en uvant situation og en stor udfordring. Det styrker handlekraft og ansvarlighed at kende egne og andres handleveje. Det vil sige at vide præcist, hvor langt ens eget ansvar går, og hvad der sker, når andre faggrupper tager over, samt hvilke informationer og hvilket samarbejde man kan forvente, imens sagen behandles. Denne gennemsigtighed giver desuden

mulighed for at reagere hurtigt, hvis en enkelt fagperson eller faggruppe ikke lever op til sit ansvar.

Et beredskab bør indeholde konkrete oplysninger om, hvordan man opfylder sin underretningspligt i jeres kommune. Det vil sige hvilke oplysninger en underretning bør indeholde, hvor man kan finde eventuelle skabeloner, der skal anvendes, hvordan man sender en underretning/hvorhen man sender den, samt oplysning om, hvor man kan få rådgivning i forhold til underretninger, herunder rådgivning i akutte situationer: Mailadresser, telefonnumre, døgnvagtordninger, links til skabeloner m.m.

Derudover bør beredskabet indeholde konkrete oplysninger om, hvordan myndighedsafdelingen behandler underretninger, der omhandler mistanke eller viden om overgreb mod børn. Vær opmærksom på, at der ligger en formidlingsopgave i at beskrive myndighedsafdelingens sagsgange for de øvrige faggrupper. Det kan være vanskeligt for fagpersoner udenfor myndighedsafdelingen at forstå lovtekst.

Beredskabet bør også indeholde oplysninger om, hvordan kommunen samarbejder med tværsektorielle samarbejdspartnere som f.eks. børnehuse og politi, samt hvilke forventninger der er til disse samarbejdspartnere.

Håndtering – faglig introduktion til temaet

Dette afsnit beskriver underretningspligt, sagsgange fra den første bekymring og overvejelser over, hvem mistanken retter sig mod, til underretning og myndighedsafdelingens modtagelse af og arbejde med underretningen, samt myndighedsafdelingens samarbejde med tværfaglige og tværsektorielle samarbejdspartnere.

Underretningspligt

Kommunens myndighedsarbejde er baseret på, at både fagpersoner og borgere løbende orienterer myndighedsrådgiveren, når der opstår bekymring for et barn, herunder mistanke eller viden om, at et barn udsættes for overgreb. Der skelnes mellem almindelig underretningspligt for borgere og skærpet underretningspligt for fagpersoner, der arbejder med børn og unge.

Almindelig underretningspligt

Alle borgere har pligt til at underrette kommunen, hvis de har kendskab til, at et barn udsættes for vanrøgt eller mishandling. Det kan f.eks. være i situationer, hvor borgeren bliver bekendt med, at barnet udsættes for vold eller seksuelle overgreb.

SERVICELOVEN

§ 154, stk. 1:

Den, der får kendskab til, at et barn eller en ung under 18 år fra forældres eller andre opdrageres side udsættes for vanrøgt eller nedværdigende behandling eller lever under forhold, der bringer dets sundhed eller udvikling i fare, har pligt til at underrette kommunen.

Skærpet underretningspligt

Fagpersoner, der arbejder med børn og unge, har skærpet underretningspligt, hvis de under udførelsen af deres arbejde får mistanke eller viden om, at et barn har behov for særlig støtte. Underretningspligten er personlig. Det betyder, at man som fagperson aldrig kan fritages for ansvar for at underrette, heller ikke på grund af evt. uenighed med lederen om, hvorvidt der skal udarbejdes en underretning.

Underretning til Ankestyrelsen

Hvis man som fagperson oplever, at kommunen ikke handler tilstrækkeligt hurtigt eller relevant på baggrund af en underretning, kan man sende en underretning direkte til Ankestyrelsen. Ankestyrelsen har mulighed for at pålægge kommunen at foretage konkrete sagsbehandlingskridt eller træffe afgørelser i sagen.

SERVICELOVEN

§ 153, stk. 1:

Personer, der udøver offentlig tjeneste eller offentligt hverv, skal underrette kommunalbestyrelsen, hvis de under udøvelsen af tjenesten eller hvervet får kendskab til eller grund til at antage,

- *at et barn eller en ung under 18 år kan have behov for særlig støtte,*
- *at et barn umiddelbart efter fødslen kan få behov for særlig støtte på grund af de vordende forældres forhold,*
- *at et barn eller en ung under 18 år kan have behov for særlig støtte på grund af barnets eller den unges ulovlige skolefravær eller undladelse af at opfylde undervisningspligten, eller*
- *at et barn eller en ung under 18 år har været udsat for overgreb.*

Handleveje i forhold til grad af bekymring

Graden af viden vil have betydning for, hvordan fagpersoner skal handle, når der opstår mistanke eller viden om overgreb mod børn. Man kan skelne mellem tre typer af viden:

1. grad: Bekymring

En bekymring er en diffus oplevelse af, at der er noget galt med et barn eller dets familie. Bekymringen kan være opstået på baggrund af et barns generelle mistroisvel eller adfærdssændringer, som man ikke kender grunden til. Bekymringen kan i første omgang føre til observation af barnet i en periode og evt. samtale med forældrene, med mindre bekymringen går på, om forældrene begår overgreb (fysisk, psykisk eller seksuelt) mod barnet. I nogle tilfælde vil det være relevant at

udarbejde en underretning på baggrund af en bekymring. Det afhænger dels af, hvor alvorlig bekymringen er, dels af, hvor pludseligt bekymringen er opstået.

2. grad: Mistanke

Mistanke forstås som mere end blot en bekymring. Mistanken kan opstå på baggrund af en nærmere observation af barnet eller på baggrund af udsagn fra barnet, barnets særlige optagethed eller en anderledes adfærd. Den kan også opstå på baggrund af udsagn eller oplysninger fra anden side. Når der opstår mistanke om overgreb mod et barn, skal der altid udarbejdes en underretning.

3. grad: Viden

Konkret viden handler om de situationer, hvor det bliver kendt, at et barn har været udsat for en konkret handling i form af overgreb fysisk, psykisk eller seksuelt, begået af en eller flere personer. Denne viden kan komme fra udsagn fra barnet selv, fra vidner eller fra tilståelse fra den person, som har udsat barnet for overgreb. Når der opstår viden om, at et barn har været udsat for overgreb, skal der altid udarbejdes en underretning. Her vil der som hovedregel være tale om en akut underretning. Det kan derfor være en fordel med en telefonisk kontakt til myndighedsafdelingen.

Generelle opmærksomhedspunkter

Hvis der opstår bekymring for et barns trivsel, eller der opstår mistanke eller viden om, at barnet udsættes for overgreb, er der generelle handleveje, som det er vigtigt at være opmærksom på. Det er f.eks. sparring med kollegaer, skriftlighed i forhold til observationer, udsagn m.m., samarbejde mellem leder og medarbejder. Nedenfor beskrives generelle opmærksomhedspunkter for henholdsvis leder og medarbejder.

Generelle opmærksomhedspunkter som medarbejder

Hvis en fagperson har bekymring eller mistanke om, at et barn udsættes for vold eller seksuelle overgreb, kan vedkommende med fordel drøfte mistanken med andre fagpersoner, der kender barnet, f.eks. pædagoger på stuen eller lærere i teamet. Det er vigtigt at nedskrive, hvad der konkret har ført til bekymring eller mistanke (f.eks. noget, barnet har tegnet, sagt eller gjort, en pludselig adfærd ændring, noget andre har sagt), så udsagn, observationer

og indtryk fastholdes til senere brug, f.eks. hvis der skal skrives en underretning.

Det er vigtigt at orientere lederen om de overvejelser, der er, og baggrunden for disse. Lederen har det overordnede ansvar for institutionens håndtering af mistanke om overgreb. En orientering til lederen fritager dog ikke den enkelte fagperson for ansvar, f.eks. hvis lederen ikke er til stede eller ikke er enig i bekymringen, da underretningspligten er personlig.

Når der opstår mistanke eller viden om overgreb mod børn, skal der altid handles. Det betyder, at der skal sendes en underretning til myndighedsafdelingen. Det kan være en fordel at være i tæt kontakt med myndighedsafdelingen, for at få råd og vejledning i forhold til underretningen, samt hvilke forventninger der er til institutionen. Det kan også være for at få rådgivning, i forhold til hvordan man kan støtte barnet, hvad man må tale med barnet om, og hvordan man kan bidrage til at fastholde en normal hverdag for barnet. Derudover er det vigtigt med en forventningsafstemning mellem medarbejder og leder om, hvem der gør hvad, f.eks. hvem har kontakten til forældre og til myndighedsrådgiver.

Generelle opmærksomhedspunkter som leder

Lederen er ansvarlig for den overordnede håndtering af mistanke eller viden om overgreb mod et barn, herunder vurdere de oplysninger, der ligger til grund for en mistanke om overgreb, tage stilling til, om der er brug for at observere barnet yderligere, tale mere med barnet, om der er behov for tværfaglig sparring, eller om der er grundlag for at sende en underretning til myndighedsafdelingen med det samme. Det er vigtigt at holde fagpersoner, der har præsenteret en mistanke eller viden om overgreb, orienteret om, hvad forventningerne er til vedkommende, særligt i forhold til barnet og barnets forældre. Hvis lederen vurderer at der ikke er grundlag for at sende en underretning til myndighedsafdelingen, vil det være lederens opgave at gøre medarbejderen opmærksom på den personlige underretningspligt. At underretningspligten er personlig betyder, at den enkelte medarbejder har pligt til selv at vurdere om vedkommende finder at der er grundlag for at sende en underretning og sørge for at den bliver sendt, også selvom lederen vurderer at der ikke er grundlag for at sende den.

Håndtering og handleveje ved vold og seksuelle overgreb

Vær opmærksom på, at sager om overgreb mod børn og unge kan påvirke fagpersoner. Der kan derfor være behov for at støtte fagpersonerne til at rumme sagen, mens udredningsprocessen foregår.

Nedenstående figur er en illustration af et ideelt samarbejde mellem medarbejder og leder, f.eks. i et dagtilbud eller en skole:

Handleveje i forhold til hvem mistanken retter sig mod

Der kan være forskellige handleveje i sager om overgreb mod børn, alt efter hvem der evt. mistænkes for at have begået overgrebet. Man kan skelne mellem fire forskellige kategorier af mistænkte:

- ▶ En eller begge forældre (herunder stedforældre, primære omsorgsgivere)
- ▶ Andre i barnets netværk eller en ukendt
- ▶ En ansat
- ▶ Et andet barn

De fleste handlinger er de samme, uanset hvem mistanken retter sig mod. Disse handlinger er beskrevet som generelle handleveje for henholdsvis medarbejder og leder ovenfor.

Der er enkelte vigtige opmærksomhedspunkter, hvis mistanken retter sig mod en eller begge forældre, hvis mistanken retter sig mod en ansat eller mod et andet barn. Disse opmærksomhedspunkter er beskrevet i teksten nedenfor.

Særlige forhold, hvis mistanken retter sig mod en eller begge forældre

Hvis en fagperson får mistanke om, at forældre (eller stedforældre/primære omsorgspersoner) begår overgreb mod deres barn, er det vigtigt ikke at orientere forældrene om mistanken. Man skal heller ikke orientere forældrene om den underretning, der bliver sendt til myndighedsafdelingen. Hvis forældrene bliver orienteret om, at de er under mistanke for at begå overgreb mod deres barn, risikerer man, at de presser eller truer barnet til at lade være med at sige noget, ændre sin fortælling eller trække sit udsagn tilbage. Der er også en risiko for, at forældrene kan nå at fjerne vigtigt bevismateriale.

Særlige forhold, hvis mistanken retter sig mod en ansat

Hvis en fagperson får mistanke om, at en ansat begår overgreb mod et eller flere børn, er det vigtigt at gå direkte til den nærmeste leder (hvis mistanken rettes mod den nærmeste leder, kontakter man vedkommendes nærmeste leder). Mistanken kan opstå på baggrund af egne observationer, men den kan også være rejst af en pårørende eller andre udenfor institutionen. Det er ikke hensigtsmæssigt, at mistanken drøftes med andre end den relevante leder.

Det er lederens opgave at vurdere tyngden af de informationer, der ligger bag mistanken. Denne indledende vurdering kan føre til, at mistanken opfattes som ubegrundet, at der er brug for at undersøge sagen yderligere eller at mistanken opfattes som begrundet. Uanset hvad lederen vurderer, er det vigtigt, at informere den øverste ledelse/direktør, og det er vigtigt at HR-afdelingen involveres, fordi det også er en personalesag. Det kan i situationen virke voldsomt at inddrage både den øverste ledelse og HR-afdelingen, hvis man vurderer, at mistanken er ubegrundet, men en mistanke kan opstå igen, måske under ansættelse i en anden institution i kommunen. Her vil HR-afdelingen have en vigtig rolle som dem, der kan få øje på et evt. mønster og dokumentere dette.

Hvis det vurderes, at mistanken har en karakter, der begrundes, at sagen politianmeldes, er det vigtigt, at der sker en nøje koordinering af alle sagsskridt (stillingtagen til politianmeldelse, tjenestefrihed/bortvisning, aflevering af nøgler m.m., information til den mistænkte medarbejder, information til barnets forældre, underretning til myndighedsafdelingen, information til øvrige forældre/øvrige personale, stillingtagen til information til børnegruppen).

Vær opmærksom på, at disse handlinger finder sted ret hurtigt efter hinanden. Alle sagsskridt fører til, at flere personer får kendskab til mistanken. Det vil derfor være hensigtsmæssigt med en nøje tilrettelæggelse af, hvem der skal informeres, i hvilken rækkefølge og af hvem. Man kan f.eks. nedsætte en handlegruppe bestående af ledelses- og/eller chefrepræsentanter fra de områder, der er involveret i sagen, som kan påtage sig ansvaret for overordnet koordinering af de mange sagsskridt.

Netop fordi kompleksiteten/intensiteten er høj i denne type sager, er der en risiko for, at barnet og familiens perspektiv forsvinder. Det er derfor en væsentlig opgave at koordinere med de fagpersoner, der har kontakt med barnet i hverdagen, og i forhold til myndighedsrådgiveren.

Sager om mistanke mod en ansat kan, uanset om der er tale om en begrundet eller ubegrundet mistanke, sætte dybe spor både hos den mistænkte, det øvrige personale og de øvrige børns forældre. Der kan i en personalegruppe opstå stærke følelser af sympati eller antisympati i forhold til den mistænkte medarbejder. Der kan derfor være behov for krisestøtte og tydelig kommunikation til den mistænkte kollegaer.

Der vil som udgangspunkt være behov for en eller anden grad af kommunikation til omgivelserne, f.eks. børnegruppen, de øvrige børns forældre, forældrebestyrelsen m.m. Børn og forældre vil sandsynligvis lægge mærke til, hvis f.eks. en lærer forsvinder fra skolen. Der vil derfor hurtigt kunne opstå rygter, som kan være svære at håndtere efterfølgende. Kommunikation til dem, som ikke er direkte parter i sagen, bør være overordnet og holde sig indenfor reglerne om tavshedspligt, samtidig med at institutionen påtager sig ansvar og tilbyder hjælp og støtte.

Undervejs i forløbet vil der formentlig skulle tages stilling til, om den mistænkte medarbejder kan blive/vende tilbage til arbejdspladsen, skal flyttes til en anden arbejdsplads eller, om ansættelsen i kommunen skal ophøre. Uanset hvilken løsning der vælges, kan der også her være behov for en ledelsesmæssig indsats i forhold til at genoprette tilliden, både hos medarbejdere og i forældregruppen.

I sager, hvor der er mistanke mod en ansat eller andre alvorlige sager om overgreb, kan der være stor opmærksomhed fra pressens side. Det vil derfor være en fordel, så tidligt som muligt i forløbet, at beslutte, hvem der har ansvar for at udtale sig til pressen. Det er vigtigt at være til rådighed, at være godt forberedt og udvise empati for barnet, forældre, institution m.m. Man bør ikke udtale sig om mere, end hensynet til tavshedspligten giver mulighed for. Det er vigtigt at beskytte de involverede personer, og samtidig tage ansvar for, at forholdene bliver undersøgt og eventuelle overgreb bliver stoppet.

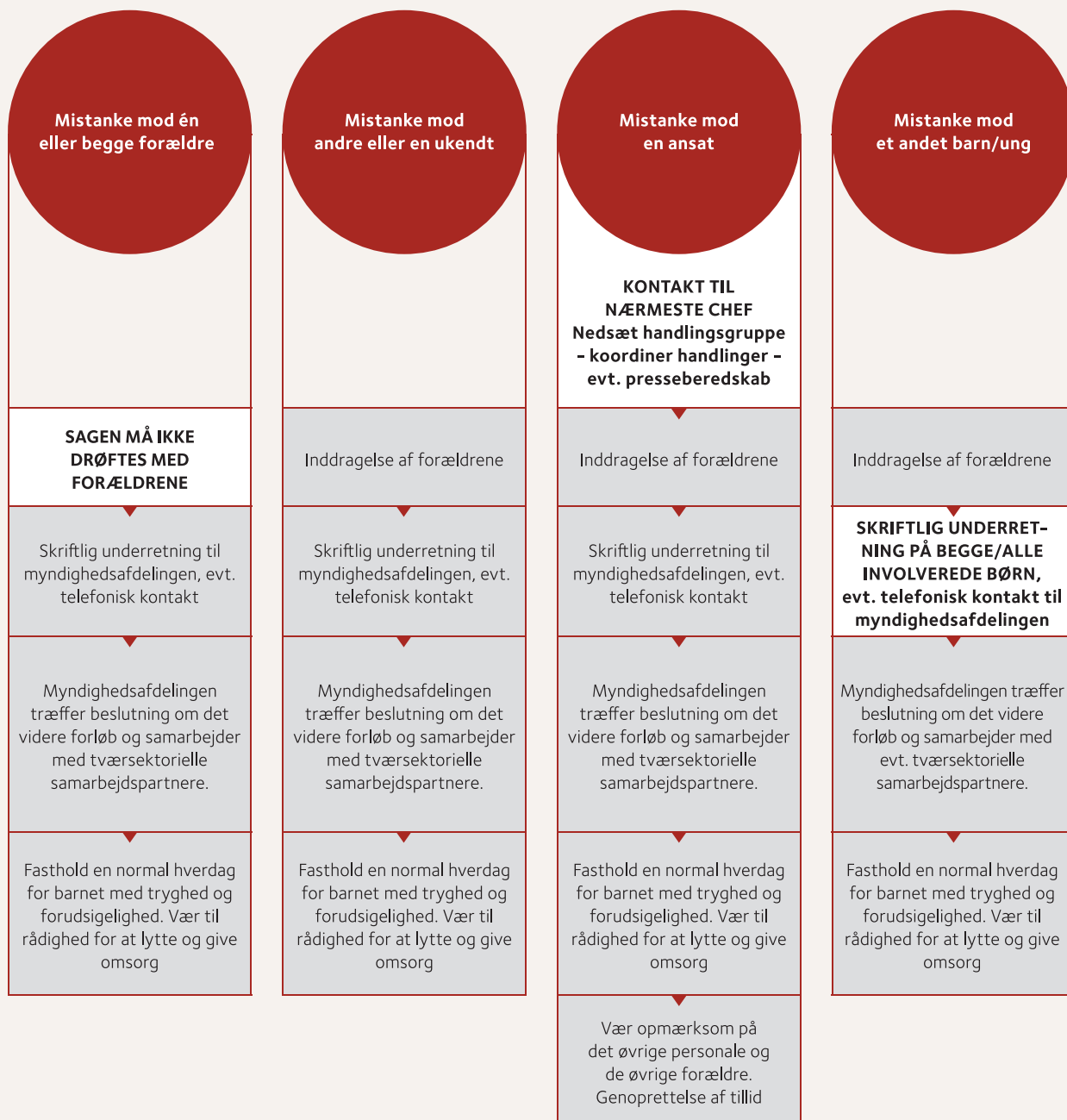
Særlige forhold, hvis mistanke eller viden retter sig mod et barn under 15 år

Hvis det er børn (eller unge), der begår overgreb mod andre børn, er det vigtigt at være opmærksom på, at både det barn, der er udsat for overgreb, og det barn, der udsætter andre for overgreb, har behov for særlig støtte. Det vil sige at der bør sendes en underretning for hvert barn, og begge børns forældre skal orienteres om, hvad der er sket, og om, at der sendes en underretning.

Hvis man overrasker børnene i en situation, der har karakter af et seksuelt overgreb, er det en god idé at spørge, hvad der foregår på en neutral måde. På den måde kan man få et indblik i hændelsen uden at dømme eller pålægge de involverede børn skyld og skam. Der kan være behov for at tale mere med de involverede børn om, hvordan idéen opstod – hvor kender de den type handling fra – hvad foregik der, hvilke grænser blev der signaleret eller ikke signaleret. Disse samtaler kan bidrage til at afdække børnenes behov og afdække, om episoden giver anledning til mistanke om, at et eller flere af de involverede børn selv har været udsat for seksuelle overgreb.

Håndtering og handleveje ved vold og seksuelle overgreb

Nedenstående figur illustrerer de generelle handleveje (grå felter) og de særlige handlinger (hvide felter), alt efter hvem mistanken retter sig mod:

Når myndighedsafdelingen modtager en underretning

Myndighedsafdelingens håndtering af sager om overgreb er nøje reguleret af servicelovens bestemmelser. I det følgende beskrives de forskellige sagsskridt, og lovteksten citeres for hvert skridt.

- ▶ Alle underretninger skal læses og vurderes indenfor 24 timer efter modtagelsen. Myndighedsafdelingen skal vurdere, om der er behov for en akut indsats overfor barnet. Hvis myndighedsafdelingen vurderer, at der ikke er behov for en akut indsats, overgår underretningen til almindelig sagsbehandling.
- ▶ Myndighedsafdelingen skal senest 6 hverdage efter at have modtaget en underretning sende en bekræftelse til underretteren.
- ▶ Myndighedsafdelingen skal træffe beslutning om, hvorvidt der er grundlag for at udarbejde en børnefaglig undersøgelse (§ 50 undersøgelse). Alvorsgraden og kompleksiteten i sagen er afgørende for, om der træffes beslutning om at udarbejde en børnefaglig undersøgelse. En mistanke eller viden om overgreb mod et barn vil som udgangspunkt danne grundlag for en beslutning om at udarbejde en børnefaglig undersøgelse.
- ▶ Myndighedsafdelingen skal orientere underrettere med skærpet underretningspligt, om der gennemføres en børnefaglig undersøgelse, eller om barnet modtager særlig støtte på baggrund af underretningen. Myndighedsafdelingen kan undlade at orientere underretter i særlige tilfælde, f.eks. af hensyn til barnet.
- ▶ Myndighedsafdelingen kan vælge at orientere underrettere med skærpet underretningspligt om, hvilken type særlig støtte barnet eller familien modtager, hvis oplysningen har væsentlig betydning for underretterens opgave i forhold til barnet, og hvis hensynet til barnet/barnets familie ikke taler imod en sådan orientering.

SERVICELOVEN

§ 155 b:

Kommunalbestyrelsen skal senest 6 hverdage efter modtagelsen af en underretning efter §§ 152-154 bekræfte modtagelsen af underretningen overfor den, der foretog underretningen.

§ 50:

Hvis det må antages, at et barn eller en ung trænger til særlig støtte, herunder på grund af nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, skal kommunalbestyrelsen undersøge barnets eller den unges forhold. Undersøgelsen, der betegnes som børnefaglig undersøgelse, gennemføres så vidt muligt i samarbejde med forældremyndighedsindehaveren og den unge, der er fyldt 15 år. Undersøgelsen skal gennemføres så skånsomt, som forholdene tillader, og må ikke være mere omfattende, end formålet tilsiger

§ 155 b, stk. 2:

Kommunalbestyrelsen skal orientere den, der har foretaget underretning efter § 153, om, hvorvidt den har iværksat en undersøgelse eller foranstaltninger vedrørende det barn eller den unge, som underretningen vedrører. Dette gælder dog ikke, hvis særlige forhold gør sig gældende.

§ 155 b, stk. 3:

Kommunalbestyrelsen kan ved en underretning efter § 153 orientere den, der foretog underretningen, om, hvilken type foranstaltning den har iværksat, og om den planlagte varighed heraf, hvis oplysningen herom vil kunne have væsentlig betydning for den støtte, som den pågældende under udøvelse af hvervet eller tjenesten kan yde barnet eller den unge. Dette gælder dog ikke, hvis særlige forhold gør sig gældende.

Håndtering og handleveje ved vold og seksuelle overgreb

- ▶ Når myndighedsafdelingen modtager en underretning, der drejer sig om overgreb mod et barn, skal den gennemføre en samtale med barnet. Samtalen med barnet kan undlades i særlige tilfælde, f.eks. af hensyn til barnet.
- ▶ Ved underretning om overgreb mod et barn, hvor mistanken retter sig mod barnets forældre, skal samtalen finde sted uden forældrenes deltagelse eller samtykke.

SERVICELOVEN

§ 155 a, stk. 2:

Til brug for vurderingen af en underretning efter §§ 152-154, jf. stk. 1, kan der finde en samtale sted med barnet eller den unge. Samtalen kan finde sted uden samtykke fra forældremyndighedens indehaver og uden dennes tilstedeværelse, når hensynet til barnets eller den unges bedste taler herfor. Ved underretning om overgreb mod et barn eller en ung skal der finde en samtale sted med barnet eller den unge. Ved underretning om overgreb mod et barn eller en ung fra barnets eller den unges forældres side skal samtalen finde sted uden samtykke fra forældremyndighedens indehaver og uden dennes tilstedeværelse.

§ 155 a, stk. 3:

Samtale efter denne bestemmelse kan undlades, i det omfang barnets eller den unges modenhed eller sagens karakter taler imod samtalens gennemførelse.

- ▶ Myndighedsafdelingen vurderer, om der skal foretages en politianmeldelse, når der er modtaget en underretning om vold eller seksuelle overgreb mod et barn. Opgaven at tage stilling til politianmeldelse fremgår ikke af serviceloven. Den følger af straffeloven, hvor det er præciseret, at alle har pligt til at gøre alt, hvad man kan for at forhindre, at en forbrydelse gentager sig (afværgepligt). I nogle tilfælde kan det også være relevant at inddrage sygehusvæsenet under behandlingen af en sag om overgreb.

- ▶ Som et led i sagsbehandlingen vurderer Myndighedsafdelingen barnets sikkerhed, det vil sige om det er trygt for barnet at bo hjemme, mens sagen efterforskes og behandles. Derudover er det en væsentlig opgave at arbejde på, så vidt muligt, at fastholde en normal hverdag for barnet.

Denne opgave bør så vidt muligt løses i samarbejde med barnets dagtilbud eller skole, hvor der kan være medarbejdere, der kan optræde som barnets omsorgsperson, mens sagen behandles (disse sagsbehandlings-skridt fremgår ikke af lovgivning).

- ▶ Hvis der er mere end to sektorer involveret i sagen (f.eks. kommune og politi), og der udarbejdes en børnefaglig undersøgelse (§ 50), skal myndighedsafdelingen behandle og koordinere sagen i samarbejde med børnehuset (læs mere om børnehuse i næste tema om tværfagligt og tværsektorielt samarbejde).
- ▶ Når børnehuset benyttes, kan kommune, børnehus, sundhedsvæsen og politi og anklagemyndighed udveksle oplysninger om barnets og familiens forhold. Udvekslingen af oplysninger har blandt andet til formål at undgå, at barnet skal fortælle om overgrebet flere gange²⁷.

Fagpersoner fra f.eks. skole eller dagtilbud, som har daglig kontakt med barnet, vil have en vigtig rolle, som dem der yder støtte og omsorg for barnet, mens sagen behandles. Nogle fagpersoner vil desuden blive udvalgt til særlige opgaver, som f.eks. at være tryghedsperson for barnet i forbindelse med en videoafhøring, mens andre vil blive indkaldt som vidner i en retssag.

Der er lovgivningsmæssigt begrænsede muligheder for at myndighedsrådgivere kan videregive oplysninger om, hvad der helt konkret sker i barnets liv til disse fagpersoner. Det anbefales dog at myndighedsafdelingen stiller sig til rådighed med generel rådgivning om, hvordan man som fagperson kan varetage sine opgaver over for barnet, mens sagen behandles.

STRAFFELOVEN (OM AFVÆRGEPLIGT)

§ 141. Den, som er vidende om, at nogen af de i §§ 98, 99, 102, 106, 109, 110, 111, 112 og 113 omhandlede forbrydelser mod staten eller de øverste statsmyndigheder eller en forbrydelse, der medfører fare for menneskers liv eller velfærd eller for betydelige samfundsværdier, tilsigtes begået, og som ikke gør, hvad der står i hans magt, for at forebygge forbrydelsen eller dens følger, om fornødent ved anmeldelse til øvrigheden, straffes, hvis forbrydelsen bliver begået eller forsøgt, med bøde eller fængsel indtil 3 år.

SERVICELOVEN

§ 50 b:

Når et barn eller en ung har været udsat for overgreb, eller ved mistanke herom, skal kommunalbestyrelsen til brug for den børnefaglige undersøgelse efter § 50 benytte det børnehus, som kommunen er tilknyttet, jf. § 50 a.

§ 50 c:

Under behandling af en sag, hvor et børnehus benyttes, jf. § 50 a, kan personalet i børnehuset, politiet og anklagemyndigheden og sundhedsmyndigheder, autoriserende sundhedspersoner og kommunale myndigheder, der løser opgaver indenfor området for udsatte børn og unge, indbyrdes udveksle oplysninger om rent private forhold vedrørende barnets eller den unges personlige og familiemæssige omstændigheder, hvis udveksling må anses for nødvendig af hensyn til barnets eller den unges sundhed og udvikling.

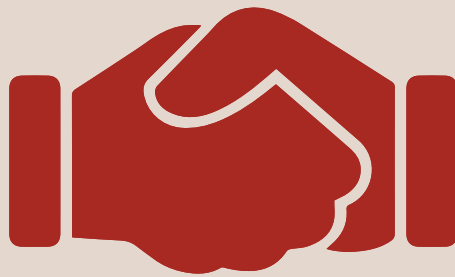
- ▶ Hvis barnet er anbragt, og der er mistanke om, at den person, som barnet skal have samvær med, har begået overgreb mod barnet, skal børn og unge-udvalget træffe afgørelse om at overvåge eller afbryde samværet. Børn og unge-udvalget kan undlade at træffe denne beslutning, hvis særlige omstændigheder taler imod (Børn og unge-udvalget er et udvalg, der har bemyndigelse til at træffe særlige beslutninger, som forældre ikke vil give samtykke til, f.eks. tvangsanbringelse).

SERVICELOVEN

§ 71, Stk. 4:

Ved viden eller formodning om, at den person, som barnet eller den unge skal have samvær med, har begået overgreb mod et barn eller en ung, skal børn og unge-udvalget, medmindre særlige forhold taler imod det, for en bestemt periode træffe afgørelse om at afbryde den pågældendes forbindelse med barnet eller den unge i form af samvær eller brev-, mail- eller telefonforbindelse eller om, at samvær kun må foregå under tilstedeværelse af en repræsentant for kommunen.

TEMA 6

—
Det tværfaglige
og tværsektorielle
samarbejde i sager
om overgreb

Det tværfaglige og tværsektorielle samarbejde i sager om overgreb

Når der opstår mistanke eller viden om, at et barn er udsat for overgreb, involverer det en række fagpersoner fra forskellige faggrupper og forskellige sektorer. Såvel faggrupperne som sektorerne har hver deres ansvarsområder, opgaver, roller og kompetencer i sager om overgreb.

Lovgivning og vejledning

I selve lovgivningen er der ikke formuleret formelle krav til beredskabet i forhold til beskrivelse af det tværfaglige eller tværsektorielle samarbejde, men i vejledningen beskrives eksempler på samarbejdsprocedurer, som beredskabet bør omfatte.

VEJLEDNING OM SÆRLIG STØTTE TIL BØRN, UNGE OG DERES FAMILIER, PUNKT 33:

Beredskabet til forebyggelse, tidlig opsporing og behandling af sager om overgreb mod børn og unge bør adressere forvaltningens procedurer for samarbejdet med politiet, herunder muligheden for at udveksle oplysninger mellem kommunale myndigheder, politiet og anklagemyndigheden i de indledende sagskridt efter servicelovens § 49 b. Se punkt 169 for yderligere herom.

En væsentlig del af kommunens behandling af sager om overgreb mod børn og unge vil foregå i samarbejde med det børnehus, kommunen er tilknyttet, jf. servicelovens § 50 a. Se kapitel 9 om børnehuse. Beredskabet bør derfor beskrive kommunens retningslinjer for samarbejdet med børnehuset. Det bør blandt andet beskrives, hvordan kommunen kan kontakte børnehuset eksempelvis for at drøfte en mistanke og få rådgivning og vejledning i forhold til, hvordan mistanken bør håndteres. Kommunen kan ligeledes beskrive samarbejdet med børnehuset, når kommunen vil benytte børnehuset til undersøgelse af et barn eller en ung, samt under og efter forløbet i børnehuset. Endelig bør kommunens samarbejde med børnehuset i akutte sager beskrives²⁸.

Samarbejde – den organisatoriske og ledelsesmæssige opgave

Den tværfaglige og tværsektorielle indsats og samarbejdet mellem de forskellige faggrupper og sektorer er central i arbejdet med børn, der udsættes for overgreb. Formålet med samarbejdet er at yde en kvalificeret og helhedsorienteret indsats så skånsom som muligt for barnet. Derudover er det vigtigt at koordinere de enkelte skridt i sagen, så handlingerne foretages i den rigtige rækkefølge.

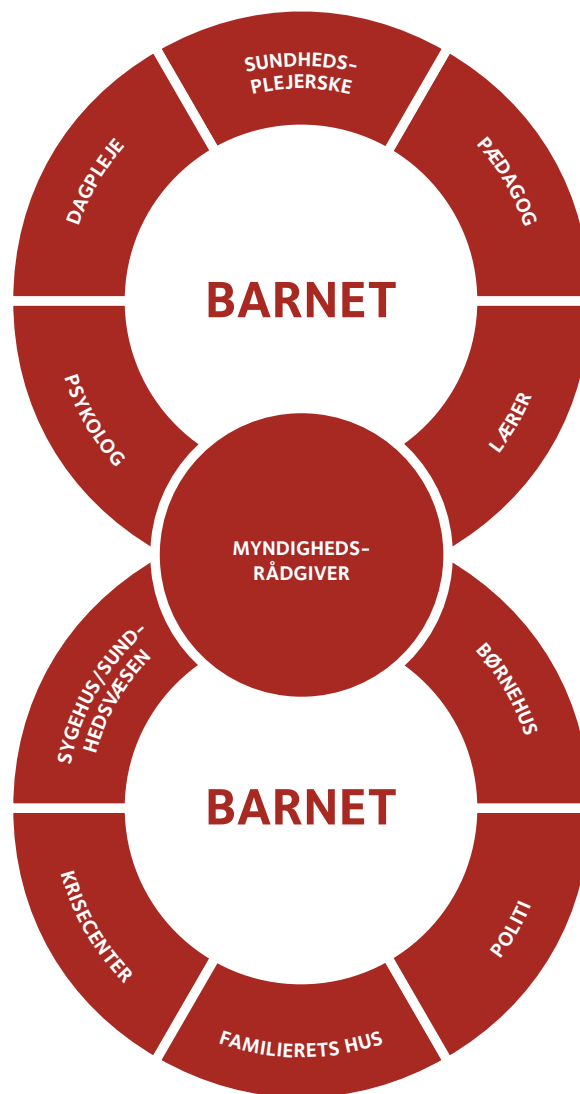
Tværfagligt og tværsektorielt samarbejde kan defineres på mange forskellige måder. I sager om vold og seksuelle overgreb giver det mening at adskille tværfagligt samarbejde fra tværsektorielt samarbejde ved at kalde det samarbejde, der foregår indenfor kommunens børne- og ungeområde for tværfagligt samarbejde og det samarbejde, der foregår mellem kommunen (myndighed) og fagpersoner udenfor kommunens børne- og ungeområde for tværsektorielt samarbejde (f.eks. politi, sygehus, Familieretshuse, krisecenter m.m.).

Modstående figur illustrerer det tværfaglige og tværsektorielle samarbejde i sager om overgreb mod børn. Barnet er i centrum, og myndighedsrådgiveren er bindeled mellem de tværfaglige og de tværsektorielle samarbejdspartnere.

Det er en ledelsesmæssig opgave at kende sine egne og andre faggruppers opgaver, roller og ansvar, det gælder både de nærmeste ledere og chefniveauet. Det bør derudover være et ledelsesmæssigt ansvar at bidrage til den kvalificerede og helhedsorienterede indsats ved at bygge broer imellem faggrupper og sektorer samt arbejde for at udrydde forhindringer for det gode samarbejde. Det kan man bl.a. gøre ved at bringe gode og dårlige erfaringer i det tværfaglige og tværsektorielle samarbejde op i sammenhænge, hvor erfaringerne kan tænkes ind i forhold til fremadrettet kompetenceudvikling og revidering af handleveje, samarbejdsformer og procedurer.

Nogle kommuner understøtter dette arbejde ved at nedsætte en styregruppe eller en arbejdsgruppe, der kontinuerligt mødes og drøfter erfaringer og fremadrettede tiltag.

Andre indarbejder temaet overgreb i et årshjul, så man sikrer en tilbagevendende stillingtagen til hvordan samarbejdet og procedurer for dette fungerer, samt hvilke justeringer der er behov for. Man kan også oparbejde en tradition for at drøfte konkrete, afsluttede sager i et metaperspektiv med henblik på læring.

Samarbejde – faglig introduktion til temaet

Det tværfaglige samarbejde

Fagpersonerne/faggrupperne i det tværfaglige samarbejde kan deles op i tre vigtige hovedgrupper, selvom der naturligvis for nogle faggruppers vedkommende kan være overlap eller andre funktioner:

- ▶ Dem, der arbejder direkte med børnene og de unge, f.eks. pædagoger og lærere
- ▶ Dem, der har konsultative opgaver i forhold til skoler og dagtilbud på almenområdet, f.eks. PPR og sundhedsplejen
- ▶ Dem, der har myndighedsansvaret i børnesagerne, det vil sige myndighedsrådgivere.

Faggrupper, der arbejder direkte med børn, har typisk kontakt med en stor gruppe børn. De har daglig kontakt med børnene og opnår dermed et forholdsvist tæt kendskab til børnene. Det giver dem mulighed for at observere en særlig optagethed, adfærdændringer eller generel mistrivsel. Den bekymring, mistanke eller viden, disse fagpersoner opnår, skal videregives til myndighedsafdelingen i form af underretninger. Efter underretning har disse faggrupper en vigtig rolle som barnets omsorgsperson, mens sagen behandles.

Faggrupper, der arbejder konsultativt, kan have direkte kontakt med børn. De kan i disse sammenhænge få adgang til vigtige informationer om barnets trivsel, udvikling og om særlige problemstillinger, herunder mistanke eller viden om, at et barn har været udsat for overgreb. Disse faggrupper har også skærpet underretningspligt og skal videregive bekymring, mistanke eller viden om overgreb til myndighedsafdelingen.

Derudover har de konsultative faggrupper ofte en særlig rådgivende rolle i forhold til andre fagpersoner i kommunen. Det vil derfor være vigtigt at tænke dem ind som sparingspartnere og sørge for løbende kompetenceudvikling, så de kan yde kvalificeret rådgivning til andre faggrupper om forebyggelse og tidlig opsporing af overgreb mod børn.

Myndighedsrådgiverne har også kontakt med en række børn, f.eks. i forbindelse med samtaler med børn ved nye underretninger og opfølgningssamtaler med børn i eksisterende sager.

De vil derfor også kunne få informationer fra disse børn, der fører til bekymring, mistanke eller viden om, at barnet har været udsat for overgreb. Myndighedsrådgivere har en særlig handleforpligtelse i forhold til børn, der har været udsat for overgreb, både dem, de selv har fået øje på, og dem, de har fået kendskab til via underretninger. De har desuden en koordinerende rolle og en forpligtelse til at samarbejde med en række tværsektorielle aktører (se næste afsnit om det tværsektorielle samarbejde). Samtidig skal de være opmærksomme på behovet for information til de tværfaglige samarbejdspartnere, om hvad der forventes af dem. For myndighedsrådgivere kan behandling af sager om overgreb mod børn være en kompleks og udfordrende opgave, som foregår i et højt tempo, samtidig med at mange interesser er i spil.

Det tværsektorielle samarbejde

De vigtigste aktører i det tværsektorielle er:

- ▶ Børnehuset
- ▶ Politiet
- ▶ Børneafdelingen på sygehuset samt det øvrige sundhedsvæsen
- ▶ Familieretshuset
- ▶ Krisecentre.

De enkelte sektors opgaver og ansvar beskrives i de kommende afsnit.

Børnehusets rolle

Når der er mistanke eller viden om, at et barn har været udsat for overgreb, skal myndighedsafdelingen, som led i den børnefaglige undersøgelse, benytte det børnehus, som kommunen er tilknyttet, hvis der er to sektorer involveret (i sager hvor der foretages politianmeldelse er der f.eks. to sektorer – kommune og politi). Børnehuse er fysiske huse, beliggende i de fem regioner i Danmark. Personalet i børnehuse er uddannede socialrådgivere eller psykologer, der har erfaring med at tale med børn og unge om overgreb. De samarbejder med en række faste samarbejdspartnere, som inddrages efter behov i de konkrete sager. Det vil som oftest være politi, pædiater og/eller retsmedicinere.

Formålet med børnehuse er, at sikre at børn, der har været udsat for overgreb, får et skånsomt forløb i børnevenlige rammer samt en fagligt kvalificeret udredning. Børnehuset skal være med til at sikre, at de instanser, der er involveret i sagen, samarbejder på en hensigtsmæssig måde.

Når barnets sag er modtaget i børnehuset, planlægges og koordineres det videre forløb. Børnehuset og myndighedsrådgiveren kan inddrage relevante fagpersoner ved afholdelse af et sagsmøde. Her mødes man, drøfter og beslutter, hvem der gør hvad og i hvilken rækkefølge. Derudover har børnehuset til opgave at udrede barnets behov for støtte i forhold til det overgreb, barnet har været udsat for. Barnet kommer i en periode i børnehuset til aftalte samtaler, undersøgelser eller observationer. Som afslutning på forløbet skriver børnehuset en status om barnets situation, som kan indeholde anbefalinger til, hvordan barnet bedst støttes fremadrettet. Denne status kan indgå i myndighedsrådgiverens børnefaglige undersøgelse. Myndighedsrådgiveren har ansvar for sagsbehandlingen og træffer beslutninger i forhold til barnet under hele forløbet²⁹.

Børnehusets rolle er således, at koordinere forløbet og udrede barnet. Der er desuden mulighed for at børnehuset kan tilbyde behandling af børn udsat for overgreb, som en relateret ydelse.

Du kan læse mere om børnehuse i Den danske Børnehusmodel – faglige beskrivelser af indsatserne i de danske børnehuse³⁰.

Politiets rolle

Samarbejdet mellem kommunens myndighedsrådgivere og politiet er en vigtig del af håndteringen af sager, hvor der er mistanke om overgreb mod et barn. Politiet kan f.eks. yde rådgivning til myndighedsafdelingen, når der skal tages stilling til spørgsmålet om politianmeldelse.

Når politiet modtager en anmeldelse om overgreb, skal de tage stilling til, om der er grundlag for en efterforskning. Politiet vurderer herunder, om der er behov for at rekvirere

en retsmedicinsk undersøgelse, der kan afdække og dokumentere eventuelle fysiske fund³¹.

En del af en politimæssig efterforskning er afhøringer. Afhøring af de mindre børn foregår ved videoafhøring, der betyder, at afhøringen videofilmes, så barnet undgår at møde op i retten. Det er som udgangspunkt børn op til 15 år, der videoafhøres, men der kan træffes beslutning om at videoafhøre en ung over 15 år, hvis særlige forhold gør sig gældende, f.eks. den unges psykiske tilstand eller kognitive funktion. Barnet afhøres af særligt uddannet personale fra politiet. Videoafhøringen finder sted i børnehuset, der har børnevenligt indrettede lokaler til formålet. I et tilstødende lokale sidder barnets myndighedsrådgiver, anklagemyndigheden, en repræsentant fra børnehuset og beskikkede advokater for alle parter m.fl. og overværer afhøringen. Forældre og andre omsorgspersoner omkring barnet må ikke overvære afhøringen. De unge over 15 år afhøres af politiet uden videoptagelse. Afhøringen foretages som regel på politistationen, men politiet kan dog vælge at benytte børnehusets lokaler til afhøringen³².

Anklagemyndigheden afgør, om der skal rejses tiltale mod den mistænkte på baggrund af afhøringer og eventuelle lægelige undersøgelser. Hvis der rejses sigtelse, og sagen behandles i retten, anvendes videoptagelsen fra videoafhøringen som bevis, når det drejer sig om børn op til 15 år. Børn og unge over 15 år møder som udgangspunkt op i retten og afgiver forklaring. Anklagemyndigheden kan også beslutte at henlægge sagen, hvis der vurderes ikke at være beviser nok til at kunne gennemføre en retssag.

Sygehus- og sundhedsvæsenets rolle

En anden vigtig aktør i forbindelse med sager om overgreb mod børn er sygehus- og sundhedsvæsenet. Sygehuse, børneafdelinger eller børnemodtagelse inddrages i sager om overgreb for at undersøge, vurdere og dokumentere barnets eventuelle fysiske skader efter overgrebet. De kan også blive inddraget til at vurdere barnets generelle helbredstilstand. Denne vurdering kan føre til, at barnet visiteres til yderligere sundhedsfaglige undersøgelser. De sundhedsfaglige undersøgelser foregår ofte i sygehusets børneafdeling.

29 Bekendtgørelse om børnehuse – BEK nr. 1153 af 01/10/2013

30 <https://socialstyrelsen.dk/udgivelser/den-danske-bornehusmodel>

31 Retsmedicinske undersøgelser kan foretages af Rigshospitalet, Skejby Sygehus og Odense Universitetshospital.

32 Rigsadvokatens meddelelse om "Behandling af sager om seksuelt misbrug af børn og videoafhøring af børn i sådanne sager". RM 2/2007 – revideret 31. marts 2016.

Det tværfaglige og tværsektorielle samarbejde i sager om overgreb

De retsmedicinske institutter har til opgave at gennemføre retsmedicinske undersøgelser, hvis politiet vurderer, at der kan findes spor efter vold eller seksuelle overgreb, f.eks. sæd, spyt, hår, brud, mærker. Af hensyn til kvaliteten af spor er det vigtigt, at der handles indenfor 72 timer, da børns rifter og sår heler hurtigt.

Børn, der har været udsat for seksuelle overgreb, kan få undersøgt kønsorganer og endetarm. Denne undersøgelse foregår som udgangspunkt på specialiserede afdelinger på Rigshospitalet, OUH eller AUH Skejby, og foretages som regel af børnelæger i samarbejde med retsmedicinere. Der er ikke tale om en egentlig gynækologisk undersøgelse, men om en udvendig undersøgelse. Der kan dog forekomme indvendig undersøgelse ved sikring af spor som f.eks. sæd. Undersøgelsen foretages ved hjælp af et kolposkop, som er et forstørrelsesapparat, der fungerer som en kikkert, og som samtidig kan tage billeder. Billederne bruges som dokumentation for eventuelle fund. Udover undersøgelse af kønsorganer og endetarm kan retsmedicineren også foretage en almen person undersøgelse³³.

Familieretshusets rolle

I sager vedrørende skilsmisse eller samvær, hvor der er mistanke eller viden om overgreb mod børn, kan der være behov for et styrket samarbejde mellem myndighedsafdelingen i kommunen og Familieretshuset.

I Familieretshuset screenes alle familier, der henvender sig, og de visiteres til forskellige forløb alt efter problemernes omfang, alvor og kompleksitet. Sager, hvor der er mistanke om, at den ene forælder begår overgreb mod barnet, behandles i det familieretlige udredningsspor. Her er der særligt fokus på at oplyse barnets perspektiv og afdække de sociale risikofaktorer som f.eks. overgreb, der er til stede hos barnet eller forældrene. Når Familieretshuset har afsluttet den familieretlige udredning, oversendes sagen til familieretten, som kan træffe den endelige afgørelse i sagen. Familieretshuset kan under sagens behandling i Familieretshuset træffe midlertidige afgørelser i f.eks. overgrebssager, som er gældende under sagens behandling.

Et vigtigt element i det nye familieretssystem er, at der særligt i de komplekse sager er en forpligtelse til at skabe et samlet vidensfundament. Det sker ved at sikre, at alle relevante oplysninger, f.eks. udtalelser fra dagtilbud, skole og kommunale indsatser i familien, samles hurtigt og uden hindringer.

I få og særlige tilfælde kan kommunen selv anmode Familieretshuset om at indlede en sag, hvis det må antages, at en afgørelse om forældremyndighed, bopæl eller samvær kan forhindre en umiddelbart forestående anbringelse (kommunens initiativret).

Man kan læse mere om kommunens samarbejde med Familieretshuset i pjecen 'Kommunernes og Familieretshusets samarbejde i familieretlige sager'.

Krisecentrets rolle

Børn i familier, hvor der er vold mellem forældre eller mod den ene forælder, kan komme i en situation, hvor der er behov for at tage ophold på et krisecenter.

Kommunen er forpligtet til at tilbyde kvinder ophold på et krisecenter el.lign., hvis hun har været udsat for vold, trusler om vold eller tilsvarende krise i parforholdet. Derudover er kommunen forpligtet til at tilbyde kvinden koordinerende rådgivning i forhold til bolig, økonomi, arbejdsmarked, skole, dagtilbud, sundhedsvæsen m.m. Hvis kvinden har børn med på krisecenteret, skal kommunen tilbyde barnet psykologbehandling hos en autoriseret psykolog (min. 4 – max. 10 samtaler)³⁴.

I de tilfælde hvor der er børn involveret, vil der som hovedregel være behov for et samarbejde mellem kommune og krisecenter. Krisecentret vil som udgangspunkt altid have underretningspligt i denne situation, fordi et barn, der har været vidne til vold, har været udsat for et (psykisk) overgreb.

33 LBK nr. 938 af 10/09/2019 (retsplejeloven).

34 Se lov om social service § 109 - LBK nr. 798 af 07/08/2019.

Afslutning

Som det fremgår, kræver forebyggelse, opsporing og håndtering af sager om overgreb mod børn og unge et godt overblik over kommunens afdelinger og områder, en gennemtænkt organisering og en stærk ledelse. Det skriftlige kommunale beredskab er et styringsredskab, der kan understøtte jeres arbejde med denne opgave.

I kan med fordel overveje, om opgaven med beredskabet kræver en overordnet styregruppe, og om der skal udpeges nøglepersoner og/eller ambassadører blandt kommunens ansatte.

Der er også mulighed for at få gratis konsulentbistand hos SISO (Videnscenteret for sociale indsatser ved vold og seksuelle overgreb mod børn). Læs mere om SISO's tilbud om konsulentbistand på Socialstyrelsens hjemmeside.

Litteratur og andre kilder

Litteratur og andre kilder

- ▶ Finkelhor, D. (1984): Child Sexual Abuse: New Theory and Research. Free Press, New York.
- ▶ Kempe, H. C. (1978): Sexual abuse, another hidden pediatric problem. The 1977 C. Anderson Aldrich Lecture. Pediatrics Vol. 62 No. 3 September.
- ▶ Kikuchi, J. (1995): When the offender is a child: identifying and responding to juvenile sexual abuse offenders. In M. Hunter (Ed.) Child survivors and perpetrators of sexual abuse: Treatment Innovations. Thousand Oaks, California: Sage Publications, Inc.
- ▶ Laustsen, Mette m. fl. (2015): Anbragte 15-åriges hverdagsliv og udfordringer – del II. VIVE.
- ▶ Egelund, Tine m. fl.(2008): Anbragte børn udvikling og vilkår. SFI.
- ▶ Oldrup, H. et al. (2016): Vold og seksuelle overgreb mod børn og unge i Danmark 16:16, SFI, Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- ▶ Socialstyrelsen (2014): Den professionelle tvivl – tegn og reaktioner på seksuelle overgreb mod børn og unge – et fagligt vejledningsmateriale.
- ▶ Socialstyrelsen (2017): Vold og seksuelle overgreb mod børn med handicap – Håndbog om forebyggelse, opsporing og håndtering.
- ▶ Zeuthen, K. (2009): Kærlighed og overlevelse. Barne-seksualitet og seksuelle traumer. Akademisk forlag.
- ▶ Zeuthen, K. & Jensen M. H. (2013): Prevention of Child Sexual Abuse – analysis and discussion of the field. Journal of Child Sexual Abuse, Volume 22, Issue 6, 742-760, online August 2013, in print December 2013.
- ▶ Øvreide, H. (2009): At tale med børn – metodiske samtaler med børn i svære livssituationer. Hans Reitzels Forlag.
- ▶ JanusCentrets bekymringsbarometer: https://www.januscentret.dk/wp-content/uploads/2020/05/Bekymringsbarometer_dansk.pdf
- ▶ Socialstyrelsens definition på fysisk og psykisk vold, 2020: <https://socialstyrelsen.dk/definition-vold>
- ▶ Socialstyrelsens definition på seksuelle overgreb: <https://socialstyrelsen.dk/definition-overgreb>

Psykisk vold mod børn i hjemmet – et vidensgrundlag, VIVE, 2020

- ▶ <https://socialstyrelsen.dk/udgivelser/psykisk-vold-mod-born-i-hjemmet--et-vidensgrundlag>

Psykisk vold mod børn i hjemmet (kort udgave), VIVE, 2019

- ▶ <https://socialstyrelsen.dk/filer/born/overgreb/vive-2019-haefte-om-psykisk-vold-mod-born-i-hjemmet.pdf>

Kommunernes og Familieretshusets samarbejde i familieretlige sager, Børne- og Socialministeriet, 2019

- ▶ <https://sim.dk/publikationer/2019/mar/kommunernes-og-familieretshusets-samarbejde-i-familieretlige-sager/>

Den danske børnehusemodel – faglige beskrivelser af indsatserne i de danske børnehuse, Socialstyrelsen, 2019

- ▶ <https://socialstyrelsen.dk/udgivelser/den-danske-bornehusmodel>

Lovgivning m.m.:

- ▶ LBK nr. 798 af 07/08/2019 (serviceloven)
- ▶ LBK nr. 433 af 22/04/2014 (forvaltningsloven)
- ▶ LBK nr. 776 af 07/08/2019 (forældreansvarsloven)
- ▶ LBK nr. 976 af 17/09/2019 (straffeloven)
- ▶ LBK nr. 766 af 07/08/2019 (familieretshusloven)
- ▶ VEJ nr. 9142 af 26/02/2019, (Vejledning om indsatser og særlig støtte til børn og unge og deres familier)
- ▶ Lovforslag til ændring af serviceloven (ovegrebspakken), marts 2013: Lovforslag nr. L 181: https://www.ft.dk/ripdf/samling/20121/lovforslag/l181/20121_l181_som_fremsat.pdf
- ▶ BEK nr. 1153 af 01/10/2013 – Bekendtgørelse om børnehuse
- ▶ LBK nr. 938 af 10/09/2019 (retsplejeloven)
- ▶ Udveksling af oplysninger mellem kommuner, politiet og anklagemyndigheden samt i børnehuse, Ankestyrelsen, oktober 2013.
- ▶ Rigsadvokatens meddelelse om "Behandling af sager om seksuelt misbrug af børn og videoafhøring af børn i sådanne sager". RM 2/2007 – revideret 31. marts 2016.

Links

- ▶ <https://www.januscentret.dk/>
- ▶ <https://raadgivningscentret.aarhus.dk/>
- ▶ <https://seba.aalborg.dk/>
- ▶ <https://redbarnet.dk/skole/sikkerchat>

Socialstyrelsen
Edisonvej 1,
5000 Odense C
Tlf.: 72 42 37 00

www.socialstyrelsen.dk